

Ewaluacja instrumentu RLKS w województwie
pomorskim w latach 2014-2020

STOWARZYSZENIE LGD „KASZUBSKA DROGA”

Pracownia Badań Soma. Monika Kwiecińska-Zdrenka
TORUŃ, STYCZEŃ 2022 |

Spis treści

Streszczenie.....	2
1. Przedmiot badania. Cele i zakres badania	3
2. Metodologia badania i opis realizacji badania.....	4
Wielkość i dobór próby badawczej	5
3. Wyniki badania i ich interpretacja	6
3.1. Ocena wpływu na główny cel LSR	6
3.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny	14
3.3. Przedsiębiorczość	17
3.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe.....	20
3.5. Grupy defaworyzowane	22
3.6. Innowacyjność.....	26
3.7. Projekty współpracy.....	27
3.8. Ocena funkcjonowania LGD	28
3.9. Ocena procesu wdrażania	30
3.10. Wartość dodana podejścia LEADER	31
4. Odpowiedzi na pytania badawcze	35
5. Wnioski i rekomendacje.....	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
Spis tabel i wykresów	41
Załączniki. Narzędzia badawcze	43
Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI).....	43
LGD (IDI)	49

Wykaz skrótów

APS – aktywna polityka społeczna

DR – analiza danych zastanych (desk research)

CATI – wywiady telefoniczne (computer assisted telephone interviews)

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

IDI – indywidualny wywiad pogłębiony (in-depth interview)

JST – jednostka samorządu terytorialnego

LGD – Lokalna Grupa Działania

LSR – Lokalna Strategia Rozwoju

OP – Oś Priorytetowa

PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

RLKS – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność

ZR – zrównoważony rozwój

Streszczenie

Niniejszy raport zawiera wyniki ewaluacji realizacji Lokalnej Strategii Działania przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kaszubska Droga”.

Podstawy źródłowe badania to:

- dane zastane: sprawozdanie finansowe i rzeczowe LGD, Lokalna Strategia Rozwoju, dokumenty LGD (statut, regulaminy, ogłoszenia o naborach, itp.)
- dane zastane: statystyki publiczne
- wywiady kwestionariuszowe z mieszkańcami, z uwzględnieniem beneficjentów działań realizowanych na obszarze LSR
- wywiady indywidualne pogłębione z przedstawicielami LGD (Rady, Zarządu, Biura).

Badanie empiryczne realizowano w 2021 roku.

Raport uporządkowano tematycznie zgodnie z wytycznymi ministerialnymi, tj. w dziesięć działów:

- Ocena wpływu na główny cel LSR
- Ocena wpływu LSR na kapitał społeczny
- Ocena wpływu LSR na przedsiębiorczość
- Ocena wpływu LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe
- Ocena wpływu LSR na grupy defaworyzowane
- Poziom innowacyjności realizowanych działań
- Projekty współpracy
- Ocena funkcjonowania LGD
- Ocena procesu wdrażania LSR
- Wartość dodana podejścia LEADER

Raport zawiera także zbiorcze zestawienie odpowiedzi na postawione pytania badawcze, wnioski i rekomendacje, które będą przedmiotem dalszych konsultacji społecznych oraz wykorzystane narzędzia badawcze.

1. Przedmiot badania. Cele i zakres badania

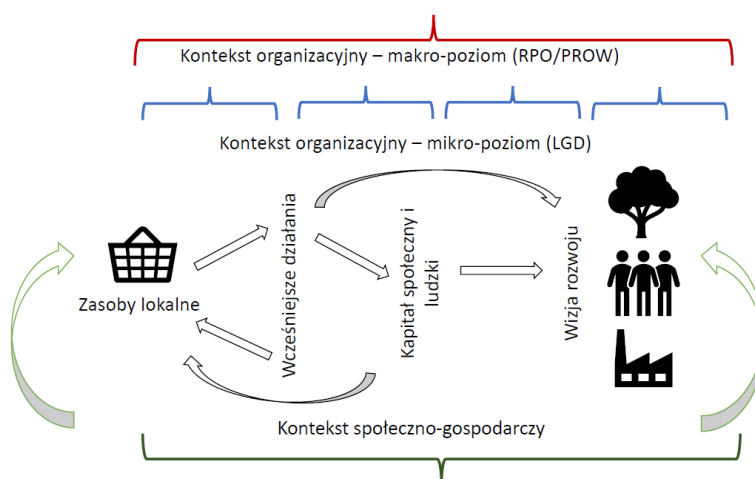
Przedmiotem badania jest instrument terytorialny Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność. Celem RLKS jest zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego, zwiększenie potencjału gospodarczego oraz aktywności społecznej i zawodowej na obszarach problemowych objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju (LSR). Działania podejmowane w ramach RLKS mają służyć zaktywizowaniu lokalnych społeczności w zakresie kreowania i podejmowania przez nie różnego rodzaju inicjatyw oddolnych i umożliwić podniesienie zdolności do budowania kapitału społecznego, który jest znaczącym czynnikiem w kontekście poprawy konkurencyjności obszarów, na których brakuje miejsc pracy, pogarszają się warunki życia i kumulują się inne problemy społeczne.

Rozwój lokalny kierowany jest przez LGD, składające się z osób reprezentujących lokalne społeczno-gospodarcze interesy publiczne i prywatne.

Ocena sposobu wdrożenia i stosowania instrumentu RLKS powinna być dokonana **z uwzględnieniem pełnego kontekstu: organizacyjnego** (na poziomie LGD), **społeczno-gospodarczego** (specyfiki i możliwości rozwojowych na danym obszarze, w tym poziomu wykluczenia społecznego), **poziomu kapitału danej społeczności** (w postaci kapitału ludzkiego, społecznego, w tym wcześniejszych doświadczeń aktywizacyjnych i działania na rzecz społeczności owocujących poczuciem sprawstwa), **poziomu świadomości społecznej**, w szczególności **wizji rozwoju** (gospodarczego, społecznego i ekologicznego) oraz powiązania tych sfer. Podejście to obrazuje poniższy rysunek (rys. 2).

Przyjmujemy przy tym, że kontekst organizacyjny na poziomie programowym jest względnie sztywny, natomiast może być różny na poziomie poszczególnych LGD (założenia RLKS mogą być różnie realizowane). Kontekst społeczno-gospodarczy wpływa z jednej strony na kapitał ludzki (skalę wykluczenia społecznego), ale z drugiej strony determinuje też wizję rozwojową (można założyć, że na obszarach, na których silnie odczuwane są ubóstwo i wykluczenie, częściej brane są pod uwagę aspekty gospodarcze i społeczne rozwoju, z mniejszą uwagą dla rozwoju ładu ekologicznego). Istotnym dopełnieniem opisu przypadku powinno być rozpoznanie sposobu gromadzenia wcześniejszych doświadczeń – te wpływają na poziom kapitału społecznego i ludzkiego, a ten na fazę wdrażania instrumentu RLKS.

Rysunek 1. Uwarunkowania wdrażania RLKS

Źródło: opracowanie własne.

Przyjęcie powyższych założeń prowadzi do przyjęcia schematu badania, które realizowane będzie w porządku i w sposób, który pozwoli odnieść się do wszystkich powyższych kwestii. Odtworzony zostanie kontekst organizacyjny na poziomie makro (analiza dokumentów źródłowych), jak również na poziomie mikro (sposób funkcjonowania LGD – wywiady LGD), odtworzenie kontekstu społecznego: uwarunkowań

społeczno-gospodarczych obszaru objętego RLKS (na podstawie analizy statystyk publicznych oraz wywiadów z JST) i zasobów społecznych i ludzkich (na podstawie wywiadów z mieszkańcami).

2. Metodologia badania i opis realizacji badania

W badaniu wykorzystane będą następujące metody badawcze:

1. Analiza dokumentów źródłowych (**desk research**)

Technika desk research polegająca na analizie danych zastanych, które przynoszą informacje ważne z perspektywy problematyki badania, lecz nie zostały wytworzone na jego potrzeby. Analiza obejmuje swoim zakresem:

- Dokumenty programowe,
- Dokumenty strategiczne,
- Dokumenty prawne regulujące rozwój lokalny i rewitalizację,
- Wytyczne, poradniki, podręczniki dla LGD,
- Analizy, raporty z ewaluacji dotyczących przedmiotu badania,
- Dokumentacja konkursowa, wypełnione karty oceny formalno-merytorycznej dla projektów z zakończoną oceną formalno-merytoryczną,
- Sprawozdania z realizacji Programu,
- Lokalne Strategie Rozwoju.

Analiza dostarczy wiedzy umożliwiającej ocenę kontekstu organizacyjnego na poziomie makro i mikro.

2. **CATI/CAWI - z (potencjalnymi) wnioskodawcami i beneficjentami** - mieszkańcami regionu.

Ze względu na prawdopodobne zagrożenie epidemiczne zaplanowano realizację 1000 wywiadów telefonicznych na próbie reprezentatywnej dorosłych mieszkańców 15 LGD (tj. średnio 67 wywiadów na 1 Grupę).

W celu uzupełnienia materiału badawczego opublikowany będzie także link do wersji elektronicznej kwestionariusza na stronie Stowarzyszenia LGD. Pomiar zostanie przeprowadzony z pomocą specjalistycznej platformy SomaLab, która umożliwia w pełni anonimowe (ale kontrolowalne) gromadzenie danych.

3. **IDI – z wybranymi celowo liderami lokalnymi z obszaru funkcjonowania LGD-ów**

Wywiady indywidualne pogłębione umożliwiają dzięki stworzeniu intymnych okoliczności rozmowy, warunki do tego, aby poza prezentacją faktów, badani mogli formułować oceny i je uzasadniać. Pozwoli to na ustalenie w szczególności tych obszarów, które pozwolą na stworzenie rekomendacji zarówno operacyjnych, jak i strategicznych dotyczących przyszłej perspektywy finansowej.

Wielkość i dobór próby badawczej

Mieszkańcy (potencjalni wnioskodawcy i beneficjenci)

Przyjęto, że próba powinna z jednej strony dawać reprezentatywny obraz całego obszaru, ale jednocześnie powinna umożliwiać wnioskowanie dla każdego z obszarów LGD z osobna.

Lp.	Nazwa LGD	mieszkańcy	wnioskodawcy	w tym beneficjenci
1	Lokalna Grupa Działania "Chata Kociewia"	81	8	7
2	Lokalna Grupa Działania "Trzy Krajobrazy"	51	8	5
3	Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Dorzecze Słupi	100	10	6
4	Lokalna Grupa Działania "Wstęga Kociewia"	47	8	5
5	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej	52	8	4
6	Powiślańska Lokalna Grupa Działania	40	5	5
7	Słowińska Grupa Rybacka	59	8	3
8	Stowarzyszenie "Bursztynowy Pasaż"	27	5	5
9	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Kraina Dolnego Powiśla"	34	10	6
10	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Sandry Brdy	56	8	4
11	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Stolem	33	5	3
12	Stowarzyszenie Północnokaszubska Lokalna Grupa Rybacka	77	8	3
13	Stowarzyszenie Turystyczne Kaszuby	127	10	3
14	Żuławska Lokalna Grupa Działania	56	8	6
15	Lokalna Grupa Działania "Kaszubska Droga"	43	8	5
RAZEM		883	117	67

Liderzy lokalni

Przyjęto założenie, że liderzy lokalni są zainteresowani wpływaniem na rozwój przez udział w pracach LGD. W efekcie przyjęto, że w każdym LGD badaniem objęte będą po 3 osoby reprezentujące:

- mieszkańców (po 1 osobie z 15 LGD)
- organizacje pozarządowe (nie mniej niż 8 osób) lub samorząd lokalny (nie mniej niż 7 osób)
- przedsiębiorcy (po 1 osobie z 15 LGD)

3. Wyniki badania i ich interpretacja

3.1. Ocena wpływu na główny cel LSR

Pytanie badawcze:

1. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

W Lokalnej Strategii Rozwoju przygotowanej z uwzględnieniem konsultacji społecznych wyróżniono cztery główne obszary problemowe, na których powinny koncentrować się działania LGD:

- Rozwój infrastruktury na terenie LGD Wspieranie aktywności mieszkańców i organizacji z terenu LGD
- Rozwój przedsiębiorczości na terenie LGD Podniesienie świadomości społecznej na temat działalności LGD "Kaszubska Droga" oraz działania LEADER
- Animacja społeczna i współpraca lokalna

Tabela 1. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR

Uwarunkowanie problemu	Zdiagnozowany problem	Problem szczegółowy	Cel główny	Cel szczegółowy	Grupa docelowa
Braki infrastrukturalne utrudniają rozwój obszaru i wykorzystanie w pełni jego potencjału Brak odpowiedniej infrastruktury turystycznej (agroturystyka, noclegi, gastronomia, szlaki, ścieżki, trasy, mała infrastruktura turystyczna)	Niewykorzystany potencjał obszaru, zwłaszcza potencjał turystyczny oraz potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym obszaru	- brak oferty turystycznej, opartej na zasobach dziedzictwa naturalnego i kulturowego () - brak boisk w małych miejscowościach - brak bazy i zaplecza na organizowanie imprez środowiskowych	1. Rozwój infrastruktury na terenie LGD	1.1 Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej i kulturalnej	JST, organizacje pozarządowe, mieszkańcy
Niewystarczająca promocja atrakcji przyrodniczo - kulturowych regionu i obszaru LGD, także kierowana do mieszkańców		-niski stopień integracji ludności kaszubskiej z ludnością napływową - brak sieci produktów lokalnych i tradycyjnych		1.2 Wsparcie tradycji i kultury kaszubskiej, produktów lokalnych oraz promocja obszaru LGD	organizacje pozarządowe

Uwarunkowanie problemu	Zdiagnozowany problem	Problem szczegółowy	Cel główny	Cel szczegółowy	Grupa docelowa
Niska jakość oferty spędzania czasu wolnego przez mieszkańców	Oferta kulturalna niedostosowana do zmieniających się wzorców spędzania czasu wolnego Niskie zainteresowanie ofertą	- oferta niesatysfakcjonująca dla części mieszkańców (w szczególności młodych) - wypalenie lokalnych działaczy i aktywistów	2. Wspieranie aktywności mieszkańców i organizacji z terenu LGD	2.1 Budowa i rozwój więzi społecznych	Organizacje pozarządowe
Niewystarczające wsparcie działań edukacyjnych odnoszących się do postaw ekologicznych Słaba kondycja finansowa lokalnych organizacji pozarządowych	Niski poziom świadomości ekologicznej	- niewystarczająca współpraca szkoły z III sektorem w obszarze ekologii - brak działań kierowanych do dorosłych mieszkańców		2.2 Kształtowanie postaw ekologicznych	Organizacje pozarządowe, mieszkańcy, JST
Niska dostępność miejsc pracy Niedostosowanie wykształcenia do potrzeb rynku pracy, - brak odpowiednich kwalifikacji i kompetencji oraz doświadczenia zawodowego osób nieaktywnych zawodowo i bezrobotnych	Wysoki poziom trwałego bezrobocia, niski poziom dopasowania możliwości potencjalnych pracowników i potrzeb przedsiębiorstw	- mała świadomość ludzi bezrobotnych o konieczności podnoszenia swoich kwalifikacji	3. Rozwój przedsiębiorczości na terenie LGD	3.1 Wspieranie przedsiębiorstw	osoby fizyczne przedsiębiorcy
Niewystarczające działania aktywizacyjne, relatywnie krótka obecność LGD na obszarze	Niska znajomość działań LGD	Trudność w aktywizowaniu mieszkańców	4. Podniesienie świadomości społecznej na temat działalności LGD "Kasubska Droga" oraz działania LEADER - Animacja społeczna i współpraca	4.1 Informowanie, promocja, komunikacja na rzecz zaktywizowania społeczności wokół idei LEADER	LGD

Uwarunkowanie problemu	Zdiagnozowany problem	Problem szczegółowy	Cel główny	Cel szczegółowy	Grupa docelowa
			lokalna		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie LSR

Poziom realizacji - w kategoriach finansowych – wskazuje na skuteczne dążenie do realizacji celu głównego i celów szczegółowych LSR. Na koniec lutego 2020 roku umiarkowanie zaawansowane były jedynie działania służące budowie, modernizacji i wyposażeniu obiektów rekreacyjno-sportowych, integracji społecznej i/lub kulturalnych oraz wyposażanie lub doposażanie podmiotów działających w sferze kultury, a także pozostała rezerwa na działania promocyjne. Okres pozostały do realizacji tego przedsięwzięcia jest wystarczający i nie ma ryzyka, że szczegółowy nie zostanie osiągnięty

Tabela 2. Postęp finansowy

Opis	Przedsięwzięcie	Założony budżet	Realizacja budżetu - kwoty przyznane (PLN)	Realizacja budżetu – pomoc przyznana (%)
1. Rozwój infrastruktury na terenie LGD	1.1.1 Budowa, modernizacja i wyposażenie obiektów rekreacyjno sportowych, integracji społecznej i/lub kulturalnych oraz wyposażanie lub doposażanie podmiotów działających w sferze kultury	2399296,44	2195243,35	91,50
	1.2. 1. Publikacje promujące obszar LGD w tym promujące kulturę kaszubską	44012,16	44012,16	100,00
	1.2.2.Kampanie promocyjne, marketingowe i imprezy promujące obszar LGD i/lub zachęcające do inwestowania	289579,56	160719,91	55,50
	1.2.3. Promocja produktów lokalnych	46632,40	46632,40	100,00
2. Wsparcie aktywności mieszkańców i organizacji z terenu LGD	2.1.1 Inicjatywy związane z promocją zdrowego trybu życia oraz aktywnym wypoczynkiem	44012,16	44012,16	100,00
	2.2. 1 Kształtowanie postaw ekologicznych	44012,16	44012,16	100,00
3.Rozwój przedsiębiorczości na terenie LGD	3.1.1 Tworzenie nowych przedsiębiorstw	1500000,00	1200000,00	80,00
	3.1.2 Rozwój dotychczas istniejących przedsiębiorstw	1840360,00	1830934,00	99,49

Opis	Przedsięwzięcie	Założony budżet	Realizacja budżetu - kwoty przyznane (PLN)	Realizacja budżetu – pomoc przyznana (%)
4. Podniesienie świadomości społecznej na temat działalności LGD "Kaszubska Droga" oraz działania LEADER - Animacja społeczna i współpraca lokalna	Animacja społeczna i współpraca lokalna	10000,00	10000,00	100,00

Źródło: Sprawozdanie z realizacji LSR za 2020 rok

W opinii badanych respondentów cele, jakie wyznaczono tworząc LSR są nadal aktualne. Oceniano je jako trafne, mimo zmieniających się okoliczności zewnętrznych, wśród nich wskazywano zwłaszcza na zmiany rynku pracy pod wpływem niedoboru pracowników, a następnie pod wpływem pandemii. Nie oznacza to braku chęci do ich ponownej analizy, przeciwnie: „Na pewno cele trzeba będzie przeanalizować. Obszar, gdzie działa Kaszubska Droga są to gminy bardzo dynamicznie się rozwijające, więc potrzebne są nowe usługi, nowe dostawy tych usług. Zmienia się struktura gmin (w mojej gminie przyrost ludzi rośnie w średnio 700 osób rocznie to na gminę wiejską jest przyrost bardzo wysoki). Będziemy musieli się zastanowić nad nowymi wyzwaniami, w tym nad ochroną środowiska. (Dotychczasowe) wskaźniki zostały dobrze postawione i poziom pomiaru adekwatnie dobrany do tych wskaźników i do celów które sobie postawiliśmy i zostały one osiągnięte. Myślę, że nie będziemy mieli problemu ze zrealizowaniem wszystkich wskaźników w 100% naszej strategii.” (IDI15_2)

Analiza wskaźników rezultatu i produktu pozwala zauważyć, że pozostaje tylko kilka obszarów działań, które wymagają dalszej intensyfikacji. Należy przy tym zauważyć, że przewidywano pełną ich realizację do 2023 roku. Oznacza to, że nadal możliwe jest osiągnięcie większości z nich, zwłaszcza że na etapie opracowania raportu LGD nadal ogłaszało nabory wniosków a Rada rozpatrywała złożone już aplikacje o środki. Dodatkowo warto zwrócić uwagę, że wskaźniki, które na koniec 2020 roku nie były osiągnięte odnoszą się do liczby osób korzystających z obiektów turystycznych, rekreacyjnych i sportowych oraz obiektów kultury, które powstawały lub były rozwijane pierwszej fazie realizacji programu (dopiero po zakończeniu tych podstawowych inwestycji możliwe jest podejmowanie działań promujących korzystania z nich, a w rezultacie także liczba korzystających z nich osób).

Tabela 3. Wskaźniki rezultatu – postęp rzeczowy

Wskaźnik rezultatu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2020 roku	Osiągnięta wartość (%)
Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	600	66,67
Wzrost liczby osób odwiedzających obiekty kultury	600	66,67
Liczba wykorzystanych lokalnych zasobów	4	100
Liczba projektów skierowanych do 3 grup docelowych	1	100
Liczba uczestników wydarzeń związanych z promocją obszaru LGD	2000	100
Liczba odbiorców wydarzeń promujących lokalne produkty	400	100
Liczba odbiorców wydarzeń i publikacji promujących kulturę kaszubską	400	100
Liczba odbiorców publikacji i wydawnictw promujących obszar LGD w okresie 2015-2022	10000	100
Liczba uczestników nowych inicjatyw związanych z promocją zdrowego trybu życia/kultury	400	0
Liczba uczestników inicjatyw dot. kształtowania się postaw ekologicznych	300	344

Wskaźnik rezultatu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2020 roku	Osiągnięta wartość (%)
Liczba utworzonych nowych miejsc pracy	30	43,33
	14	185,71
Liczba uczestników spotkań informacyjno- konsultacyjnych	180	101,11
Liczba uczestników indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie	200	88,00

Źródło: Sprawozdanie z realizacji LSR za 2020 rok

Tabela 4. Wskaźniki produktu – postęp rzeczowy

Wskaźnik produktu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość (%)
Liczba wybudowanych, wyremontowanych lub wyposażonych obiektów infrastruktury sportowo rekreacyjnej, integracji społecznej i/lub kulturalnych	12	50
liczba publikacji	1	100
Liczba zrealizowanych kampanii	1	100
liczba projektów współpracy, w tym międzynarodowych	3	66,66
liczba wydarzeń i projektów, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	1	100
liczba zrealizowanych projektów związanych z promocją zdrowia lub promocją zdrowego trybu życia	1	100
liczba wydarzeń i projektów, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	1	100
Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	30	80,00
Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	12	125
Liczba spotkań informacyjno- konsultacyjnych z mieszkańcami	12	100
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	200	100,00

Źródło: Sprawozdanie z realizacji LSR za 2020 rok

Zwraca uwagę nierównomierna realizacja działań na obszarze LSR – szczególnie niska była aktywność mieszkańców w gminach Linia i Luzino. We wszystkich gminach najwięcej realizowanych projektów dotyczyło tworzenia nowych przedsiębiorstw i wzmacniania już istniejących.

Tabela 5. Rodzaje realizowanych działań w podziale na gminy – liczba projektów realizowanych w poszczególnych gminach

Przedsięwzięcie	gmina				razem
	Linia	Luzino	Łęczyce	Szemud	
1.1.1	1	1	1	2	5
1.1.2	0	0	1	0	1
1.1.3	1	0	0	0	1
1.1.4	0	1	0	0	1
1.2.1	0	1	0	0	1
1.2.2	0	1	0	0	1
1.2.3	0	1	0	0	1
2.1.1	1	0	0	0	1
2.2.1	1	0	0	0	1
3.1.1	4	11	5	12	32
3.1.2	2	8	2	5	17
razem	10	24	9	19	62

Źródło: Wykaz wyników naborów, opracowanie: Urząd Marszałkowski WP.

Wśród beneficjentów dominowali przedsiębiorcy i osoby fizyczne. Mniej aktywne były organizacje pozarządowe. Beneficjentem były też jednostki samorządu terytorialnego – ten typ beneficjentów nie zdominował realizowanych przedsięwzięć.

Tabela 6. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów

Przedsięwzięcie	Beneficjent							razem
	Jednostka samorządu terytorialnego	Podmiot publiczny	Osoba fizyczna	Przedsiębiorca	Organizacja pozarządowa	Grupa nieformalna	Kościół, związek wyznaniowy	
1.1.1	5	0	0	0	0	0	0	5
1.1.2	1	0	0	0	0	0	0	1
1.1.3	1	0	0	0	0	0	0	1
1.1.4	1	0	0	0	0	0	0	1
1.2.1	0	0	0	0	1	0	0	1
1.2.2	0	0	0	0	1	0	0	1
1.2.3	0	0	0	0	1	0	0	1
2.1.1	0	0	0	0	1	0	0	1
2.2.1	0	0	0	0	1	0	0	1
3.1.1	0	0	32	0	0	0	0	32
3.1.2	0	0	0	17	0	0	0	17
razem	8	0	32	17	5	0	0	62

Źródło: Wykaz wyników naborów, opracowanie: Urząd Marszałkowski WP.

W okresie realizacji LSR zachodziły procesy społeczno-demograficzne, których część może powodować, że nie wszystkie założenia LSR możliwe były do realizacji. Przeszkodą byłoby z pewnością zauważalne we wszystkich gminach starzenie się ludności (najszybciej proces ten zachodzi w gminie Łęczycy – to jednocześnie jedyna gmina, w której saldo migracji było ujemne).

Tabela 7. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD

Wskaźnik kondycji gminy	Linia		Luzino		Łęczyce		Szemud	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Liczba ludności ogółem	6213	6459	15337	16855	11977	12102	16702	18620
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	62,9	64	59,2	62,1	61,3	65,6	61,3	65,3
Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	10,3	11,2	8,5	9,3	9,9	12,9	9,1	10,2
Liczba ludności – zmiana na 1000 mieszkańców	10,7	4,2	13,2	19,1	3,5	1,5	18	20,8
Saldo migracji na 1000 osób	0	1	0	164	0	-41	0	284
Przyrost naturalny na 1000 ludności		4,03		9,96		3,47		4,99

3.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Pytanie badawcze:

2. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
3. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

W programie łącznie udzielono wsparcia 5 przedsięwzięciom realizowanym przez organizacje pozarządowe. Nie jest to zaskakujące wobec faktu relatywnie niewielkiej liczby takich organizacji na tym obszarze. Gminy znajdujące się na obszarze realizacji LSR są podobne pod względem liczby nowo rejestrowanych organizacji pozarządowych przypadających na 10 tys. mieszkańców. W gminie Luzino i Łęczycy systematycznie wzrasta liczba tych organizacji (co roku przybywa 1 lub 2 organizacje na 10 tys. mieszkańców). Natomiast w pozostałych dwóch gminach przyrost ten jest skokowy (nowe organizacje rejestrują się co około dwa lata. Należy przy tym zauważyć, że wzrost liczby nowych organizacji w okresie działań podejmowanych w LGD zyskał na dynamice.

Tabela 8 Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

Rok	Gmina				razem
	Linia	Luzino	Łęczycze	Szemud	
2010	0	0	0	1	1
2011	2	1	1	1	5
2012	0	1	0	1	2
2013	2	2	1	3	8
2014	0	1	1	1	3
2015	3	1	1	2	7
2016	0	1	1	2	4
2017	3	3	1	2	9
2018	0	2	1	0	3
2019	5	1	2	3	11
2020	0	1	1	2	4

Źródło: BDL GUS

Jednocześnie – niezależnie od tych statystyk – zmienia się sposób postrzegania aktywności mieszkańców i ważności tej aktywności dla rozwoju: „Każdego dnia powstają nowe inicjatywy. Mieszkańcy sami się organizują, tworzą fundacje czy stowarzyszenia, czy Koła Gospodyń Wiejskich. Bardzo dużo z nich należy do LGD. Na pewno LGD wpłynęło pozytywnie na ten rozwój organizacji pozarządowych, ponieważ pomogliśmy w przygotowaniu czy w pisaniu statutów, uchwał, czyli z taką techniczną organizacją. Pokazaliśmy, jak to działa. Widzimy, że ponad 90% organizacji sama organizuje spotkania, pilnują tego, podejmuje uchwały, składają sprawozdania, mają pozakładane profile zaufane, jest widoczna informatyzacja tych organizacji. Zmienia się też rola organizacji: samorządy pytają organizacji, co potrzebują i organizacje, i mieszkańcy i to widać po lokalnych programach. Działania są zaplanowane, przemyślane, środki na pewno nie są duże, ale widać, że każda złotówka jest przemyślana. Widzimy, że gminy też pomagają przy rozliczaniu tych dotacji, nie jest tak że organizacje zostają same. To powoduje, że jest taki pozytywny oddźwięk. Lepiej się rozumiemy. Organizacje mają odpowiednie wsparcie” (IDI15_2).

Dwie trzecie mieszkańców deklarowało, że uczestniczyli oni w działaniach na rzecz spraw wspólnych lub innych mieszkańców. **Połowa z tych aktywnych osób zrobiła to pod wpływem zachęty ze strony LGD.** W badaniu nie pytano o charakter tej aktywności (czy miał charakter ciągły, czy akcyjny – jednorazowy).

Tabela 9. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną

Aktywność na rzecz lokalnej społeczności	tak	nie
Doświadczenie w podejmowaniu P. działań na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw	65,1	34,9
Doświadczenia w działaniach na rzecz wspólnych, do których zachęciła Lokalna Grupa Działania	30,2	69,8

Warto przy tym przyglądać się źródłom tych postaw, w tym tego, czy mieszkańcy mają poczucie sprawczości, to jest towarzyszy im przekonanie, że od ich działań zależą zmiany zachodzące w ich lokalnej społeczności. W przypadku badanych z obszaru LSR zauważamy, że mają oni poczucie, że mogą mieć wpływ na to, co dzieje się w ich własnej miejscowości, jak i – w tym samym stopniu – mogą wpływać na życie gminy. Oznacza to, że proponowane przez LGD działania mogą mieć charakter ponadgminny bez szkody dla sposobu ich postrzegania przez mieszkańców.

Tabela 10. Poczucie wpływu na lokalną społeczność

Twierdzenie, które określa postawę badanego	tak	nie wiem	nie
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości	62,8	18,6	18,6
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy	62,8	20,9	16,3

Jednocześnie, należy zauważyć, że mieszkańcy podzielają także przekonanie, że współdziałanie z innymi ma sens – pozwala pomóc potrzebującym (zdaniem 90,7%) i wpływać na kierunek zmian w gminie (81,4%).

Tabela 11. Ocena współdziałania, jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
1. tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	90,7
2. tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogę pomóc potrzebującym	9,3
Razem	100

Najczęstszym powodem niewłączania się mieszkańców w działania prospołeczne jest brak czasu, ale także brak wiedzy o możliwościach działań. Część badanych ma wątpliwość, czy „gdybym Mieszkańcy Pytani o to, co mogłoby zachęcić do działania najczęściej formułowali dość ogólne odpowiedzi: „coś ciekawego”, „jeśli to będzie odpowiadało moim zainteresowaniom”, „jeśli to będzie coś, co mi pasuje”, „co pasuje do mnie”. Pojedyncze osoby wskazywały wprost na to, jakiego rodzaju to są sprawy (np. chęć sprawdzenia się w roli wolontariusza lub prace na rzecz konkretnej grupy osób w potrzebie – tu wybierano takie grupy, które nie budzą negatywnych emocji, np. osoby samotne, chore, niepełnosprawne, ale już nie chore psychicznie lub uzależnione). Część badanych (ok. ¼) wskazywało na to, że oczekują bodźca zewnętrznego do działania – wyraźnego sygnału, jakie są potrzeby, co można zrobić. Rzadziej chcieliby samodzielnie decydować o tym, czym warto się zająć, samodzielnym określeniem potrzeb lokalnej społeczności. Nie znaczy to, że nie mają w ogóle potrzeby udziału w podejmowaniu takich decyzji i wyznaczaniu celu – przeciwnie, chętnie wezmą udział w konsultacjach społecznych, ale sami raczej ich nie będą inicjować.

Tabela 12. Ocena współdziałania, jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
1. tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	81,4
2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	18,6
Razem	100,0

Tym ważniejsza staje się z tej perspektywy rola LGD. Rola LGD mogłaby w tym kontekście polegać na zdolności pogodzenia różnych interesów, zdolności do włączania różnych partnerów we wspólne przedsięwzięcia i większej skuteczności działania na rzecz wspólnych celów. LGD postrzegane jest jako lider inicjujący działania na obszarze LSR. Jednocześnie zyskuje istotne wsparcie w postaci działań coraz bardziej aktywnych organizacji pozarządowych.

3.3. Przedsiębiorczość

Pytania badawcze:

4. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
5. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane

Większość mieszkańców dostrzega istotne zmiany infrastrukturalne (78,5%), które nie tylko wpływają na jakość życia na obszarze LGD, ale także na możliwości rozwoju przedsiębiorczości. Ponad połowa badanych zauważa, że w ostatnich latach wzrastała liczba nowych przedsiębiorstw oraz inwestycji gospodarczych i inwestycji w infrastrukturę turystyczną, co wpływało na zwiększenia się liczby ofert pracy (**w ramach realizacji LSR powstały 44 nowe miejsca pracy, 24 nowe przedsiębiorstwa a 15 przedsiębiorstw otrzymało wsparcie umożliwiające ich rozwój**). Jednocześnie ponad połowa mieszkańców uważa, że nie zmieniły się warunki prowadzenia firm. W takim spostrzeganiu rzeczywistości nie musi być sprzeczności – bowiem warunki prowadzenia firm nie są zależne od rozwiązań lokalnych, ale także od rozwiązań prawnych i uwarunkowań makroekonomicznych.

Bardziej niepokojące są dwa inne zjawiska. Pierwszym jest z nich jest fakt, że zwiększaniu się liczby ofert pracy, nie towarzyszy zwiększanie atrakcyjności ofert pracy. Drugim natomiast, że możliwości zatrudnienia poza rolnictwem zdaniem prawie połowy badanych nie zmieniły się.

Tabela 13. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców

zmiany sytuacji gospodarczej w gminie w ostatnich 5 latach? (100 % w wierszach)	poprawa	bez zmian	Pogorszenie
liczba nowopowstających przedsiębiorstw	32,6	55,8	11,6
ilość inwestycji gospodarczych	34,9	55,8	9,3
Ilość ofert pracy	34,9	55,8	9,3
atrakcyjność ofert pracy	18,6	76,7	4,7
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	79,1	18,6	2,3
rozwój infrastruktury turystycznej	32,6	65,1	2,3
warunki prowadzenia firm	14,0	83,7	2,3
możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	16,3	76,7	7,0

Mieszkańcy pytani o to, czy warto w kolejnej LSR uwzględnić wsparcie dla przedsiębiorców, wyrażają jednoznaczne opinie. Według nich wsparcie przedsiębiorczości jest kluczowe dla dalszego rozwoju obszaru. Jednocześnie wskazują na to, że takimi branżami, na które w szczególności należałoby zwrócić uwagę są te działy, które silnie odwołują się do lokalności i lokalnych zasobów. Stąd propozycje koncentrowały się przede wszystkim wokół agroturystyki, wsparcia lokalnego rzemiosła oraz lokalnych tradycji kulinarnych. Mieszkańcy, chociaż zauważają podejmowane już działania promocyjne, wyrażają przekonanie, że należy je intensyfikować i w centrum promocji ulokować właśnie lokalność. Wymieniano też konieczność wsparcia usług budowlanych i tych, które wprost przekładają się na podnoszenie jakości usług (np. szybki Internet), które mogą zaoferować lokalni przedsiębiorcy. Podkreślano, że nie chodzi jedynie o rozwój samych firm, ale także takie ich wsparcie, które będzie miało siłę promocyjną – np. organizacji warsztatów rzemieślniczych, które pozwoliłyby pogodzić te wymieniane wcześniej cele: odnowienie pamięci o lokalnym rzemiośle, możliwość sprzedaży lokalnych produktów, przyciągnięcie turystów, którzy skorzystają z agroturystycznej bazy noclegowej.

W ocenie badanych projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojem obszaru objętego LSR. W wywiadach pojawił się jednak głos, że spójność ta może być postrzegana jako problematyczna, jeśli traktować ją dosłownie – to znaczy w związku z tym,

że gminy tworzące obszar objęty LSR różniły się sytuacją wyjściową, może to powodować, że nawet równe tempo rozwojowe gmin nie będą niwelowały tych różnic.

Potwierdzenie rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR potwierdzają też statystyki publiczne. We wszystkich gminach wzrosła zarówno bezwzględna liczba firm, jak i liczba podmiotów przypadająca na 1000 mieszkańców. Gwałtowne przyspieszenie odnotowujemy w roku 2017 i w szczególności 2018 i 2019. W 2017 i 2018 roku znacząco zwiększyła się także liczba nowopowstałych podmiotów – w szczególności procesy te dotyczyły dwóch gmin: Luzino i Szemud.

Tabela 14. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

Rok	Gmina							
	Linia		Luzino		Łęczyce		Szemud	
	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców
2010	315	86,5	1068	121,7	799	106,4	1400	149,5
2011	332	90,6	1117	124,2	786	104,6	1461	151,8
2012	344	92,7	1167	127,7	824	109,9	1579	160,5
2013	369	99,3	1202	129	853	114	1672	166,7
2014	387	103,3	1279	135,2	905	121,5	1761	173
2015	419	109,9	1327	137,7	925	124,6	1802	174,1
2016	425	110,6	1361	138,8	917	123,1	1903	180,8
2017	436	112	1432	143,4	914	123,6	1974	184,5
2018	464	118,8	1526	150,8	941	128,4	2089	192,3
2019	489	124,7	1645	160,5	1012	138,1	2295	206,8
2020	520	132	1764	169,7	1050	143,7	2413	214,2

Źródło: BDL GUS.

Tabela 15. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Rok	Gmina							
	Linia		Luzino		Łęczyce		Szemud	
	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców
2010	26	4,37	166	11,78	116	9,93	155	10,46
2011	48	8,03	155	10,83	112	9,51	145	9,56
2012	52	8,6	173	11,84	110	9,32	179	11,49
2013	58	9,54	148	9,99	111	9,39	179	11,24
2014	47	7,66	201	13,36	137	11,51	189	11,63
2015	64	10,39	182	11,94	126	10,56	161	9,72
2016	48	7,71	187	12,09	127	10,59	197	11,68
2017	59	9,38	194	12,31	119	9,88	196	11,35
2018	62	9,8	211	13,12	125	10,38	230	13,05
2019	56	8,77	209	12,75	141	11,73	254	14,05
2020	57	8,84	187	11,21	102	8,44	180	9,76

Źródło: BDL GUS

3.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

6. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
7. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Turystyka i jej rozwój były jednym z celów sformułowanych w LSR. Tym ważniejsza jest ocena efektów wsparcia tego sektora oraz wpływu tych działań na wzmacnianie lokalnej tożsamości. Ponad połowa badanych uważa, że poziom atrakcyjności turystycznej obszaru LGD nie zmienił się w ostatnich latach (co oznaczać może także, że jest równie wysoki, jak wcześniej). Pojedyncze osoby (2,3% mieszkańców) uznały, że poziom atrakcyjności turystycznej obszaru spadł i podobnie niewielka grupa zauważyła poprawę w tym zakresie (2,5%). Mieszkańcy odnotowują w szczególności to, że poprawie uległa infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna oraz polepszyła się promocja regionu i jego zasobów naturalnych, kulturalnych i turystycznych. Dla ponad 1/3 badanych miało to znaczenie dla wzmocnienia ich tożsamości lokalnej i identyfikacji z lokalną kulturą i tradycjami. Ważne, że na ogół mieszkańcy nie zauważali, aby w interesujących nas kwestiach nastąpił regres.

Tabela 16. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców

Obserwowane zmiany w ostatnich 5 latach	Poprawa	bez zmian	pogorszenie
Poziom atrakcyjności turystycznej	2,5	55,8	2,3
Promocja dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	39,5	60,5	0
Infrastruktura i oferta kulturalna	30,2	65,1	4,7
Infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna	60,5	37,2	2,3
Utożsamianie się mieszkańców z regionem	34,9	65,1	0

Obserwacje mieszkańców znajdują odbicie w statystykach publicznych GUS. Trzeba przy tym pamiętać, że badanie turystyki GUS ma znaczące ograniczenia (odnotowywane są dane dotyczące jedynie większych obiektów, z co najmniej 10 miejscami noclegowymi). Jednak nawet przy tych ograniczeniach odnotowujemy, że liczba takich obiektów noclegowych nie zmieniła się.

Tabela 17. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy

Rok	Gmina							
	Linia		Luzino		Łęczyce		Szemud	
	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe
2012	0	0	2	66	2	120	0	0
2013	0	0	2	66	2	116	0	0
2014	0	0	2	66	2	116	0	0
2015	0	0	2	66	2	116	0	0
2016	0	0	2	66	2	122	0	0
2017	0	0	2	66	2	122	0	0
2018	0	0	2	66	2	122	0	0
2019	0	0	2	65	2	126	0	0
2020	0	0	2	65	3	116	0	0

Źródło: BDL GUS

Tabela 18. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru

Wskaźnik	Wskaźnik szczegółowo	Realizacja (U)	Realizacja (P)
Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	0	0
	Obiekty noclegowe	0	0
	Obiekty gastronomiczne	0	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	0	0
Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	0	0
	Obiekty noclegowe	0	0
	Obiekty gastronomiczne	0	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	0	0

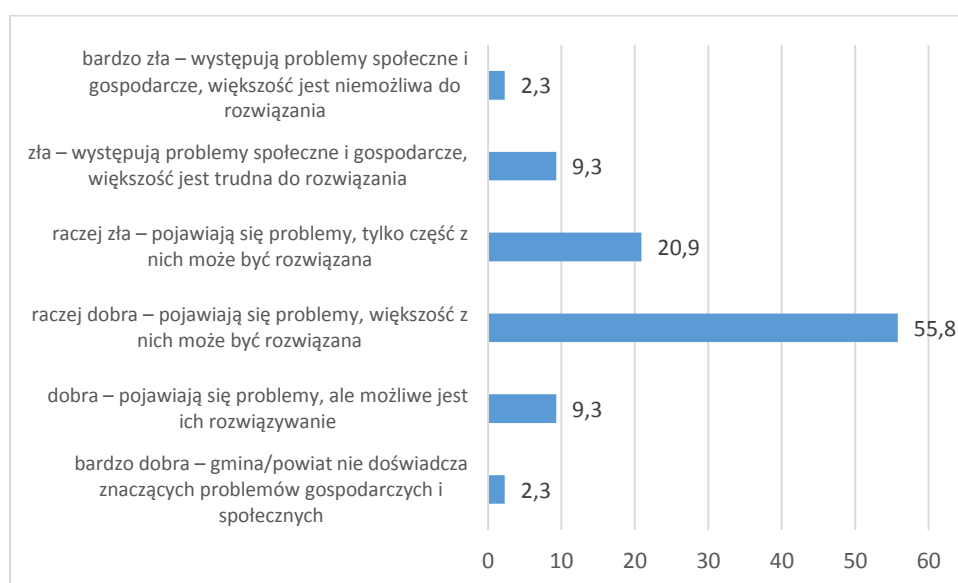
Ze sprawozdania LGD na koniec 2020 roku wynika, że do tego momentu nie zrealizowano działań, które polegałyby na budowie lub przebudowie obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej.

3.5. Grupy defaworyzowane

8. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
9. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
10. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Mieszkańcy w większości oceniają obecną sytuację społeczno-gospodarczą swoich gmin jako co najmniej dobrą – to opinia ponad 66% badanych. Dostrzegają jednak przy tym problemy ale na ogół przyjmują, że przynajmniej część z nich może zostać rozwiązana. Co 8 mieszkańców uznał jednak, że sytuacja społeczno-gospodarcza zamieszkiwanej gminy jest na tyle zła, że doświadczane problemy albo są niemożliwe do rozwiązania albo większość z nich jest nierozwiązalna.

Wykres 1. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców

Jednocześnie warto zauważyć, że te te umiarkowanie pozytywne oceny sytuacji społeczno-gospodarczej to efekt zmian, jakie zaszły w ostatnich 7 latach, zwłaszcza w obszarze gospodarczym. Około 2/3 mieszkańców odczuwa poprawę sytuacji społecznej, jak i poprawę sytuacji gospodarczej. Wśród pozostałych przeważają opinie, że sytuacja w każdym z tych obszarów nie zmieniła się.

Oczywiście jesteśmy świadomi, że zmiany te nie są między innymi powodowane sytuacją makroekonomiczną (wzrost koniunktury), a nie wyłącznie efektem działań na poziomie lokalnym. Te ostatnie nie są jednak bez znaczenia.

Tabela 19. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2014 roku w opinii mieszkańców

Obszar zmiany	poprawiła się	bez zmian	pogorszyła się
sytuacja gospodarcza	62,8	30,2	7,0
sytuacja społeczna	62,8	32,6	4,7

Mimo tej optymistycznej obserwacji, większość mieszkańców – pytana o poszczególne aspekty sytuacji społecznej – sądzi, że w ostatnich 5 latach nie zmieniały się one znacząco. Wśród pozytywnych zmian zauważane są przede wszystkim spadek poziomu bezrobocia, dostęp do opieki zdrowotnej oraz wzrost aktywności społecznej mieszkańców. Rzadziej dostrzegane są pozytywne

zmiany, jeśli chodzi o dostęp do usług nad osobami zależnymi i obniżanie się liczby rodzin zależnych od pomocy społecznej.

Tabela 20. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach w opinii mieszkańców

zmiany sytuacji społecznej	poprawa	bez zmian	pogorszenie
poziom bezrobocia	39,5	53,5	7,0
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	27,9	72,1	0
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	37,2	53,5	9,3
odpływ ludzi młodych z gminy/powiatu	7,0	62,8	30,2
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	34,9	65,1	0
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	30,2	67,4	2,3
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	37,2	51,2	11,6

Mieszkańcy są natomiast zgodni, że nie zmienił się lub zwiększył się odpływ ludzi młodych z gminy (nie jest to opinia powszechna, w badaniu pojawiły się bowiem głosy przeciwne – „jest tendencja, że ludzie nie uciekają do miasta, tylko tutaj się budują, zakładają domy, mamy tutaj rozbudowaną dość infrastrukturę sprzyjającą, duży żłobek pobudowaliśmy w ostatnich latach i mieszkańcy młodzi tutaj mają działki, budują infrastruktura powstaje, w tej chwili jest tendencja odwrotna na wsi, nie jest to daleko od trójmiasta, miasta, także dojeżdżają i sobie naprawdę tutaj jest dużo działek i dużo rozbudowanych i dużo młodych ludzi się tutaj osiedliło (IDI15_1). To jedyna dziedzina, w której ocen negatywnych (stan się pogorszył) jest więcej niż pozytywnych.. Jednocześnie, zwróćmy uwagę, że dzieci i młodzież nie są według mieszkańców narażone na wykluczenie społeczne – to nie ubóstwo i marginalizacja społeczna miałyby być przyczynami odpływu młodych.

Według większości mieszkańców w ich gminach żyją osoby narażone na wykluczenie społeczne (ale aż 30,2% było innego zdania). Najczęściej wskazywano tu osoby niepełnosprawne i samotne. Do grup marginalizowanych relatywnie rzadko zaliczano osoby ubogie, co jest dość zaskakujące wobec wcześniejszej obserwacji (podzielanej przez 27,9% mieszkańców), że rośnie lub nie zmienia się (72,1%) liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej. Być może, mieszkańcy uznają, że sam fakt objęcia osób ubogich pomocą powoduje, że są one mniej narażone na wykluczenie lub jest wyrazem negatywnej postawy wobec osób zależnych od pomocy społecznej (taki sposób funkcjonowania to wybór rodziny, a nie konieczność). Badani nie umieli w większości ocenić, czy LGD i realizowana przez Grupę strategia w wystarczającym stopniu uwzględnia problemy tych osób. W opinii mieszkańców LGD podejmuje działania ukierunkowane na zmianę sytuacji takich grup defaworyzowanych, jak osoby starsze i samotne, ale obejmuje nimi także rodziny z dziećmi oraz dzieci i młodzież (mimo że te grupy nie są postrzegane jako narażone na wykluczenie) Zwraca uwagę, że jedyną grupą, która według mieszkańców jest defaworyzowana, a jednocześnie nie są do niej kierowane odpowiednie działania to grupa osób niepełnosprawnych.

Tabela 21. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców

Grupy mieszkańców w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):	Grupy narażone na wykluczenie społeczne	Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie		
		Tak	nie	nie wiem

dzieci i młodzieży	2,3	13,3	0	86,7
osoby niepełnosprawne	39,5	0	13,3	86,7
osoby starsze/seniorzy	39,5	13,3	13,3	73,3
osoby samotne	4,7	3,3	0	96,7
rodziny z dziećmi	0	20,0	3,3	76,7
osoby ubogie	16,3	3,3	0	96,7
Kobiety	0	6,7	6,7	86,7
Przedsiębiorcy	0	6,7	20,0	73,3
Rolnicy	0	0	13,3	86,7
inne grupy	11,6	0	0	0
nie ma takich grup	30,2	-	-	-

Z zawartej w Lokalnej Strategii Rozwoju diagnozy problemów społecznych obszaru wyłania się kilka defaworyzowanych grup. Są to:

- bezrobotni poniżej 34 roku życia,
- bezrobotne kobiety,
- kobiety powracające na rynek pracy,
- niepełnosprawni. (LSR, s.5)

W wyniku tych rozpoznań w Lokalnej Strategii Rozwoju: ukierunkowano część interwencji na wsparcie tych grup społecznych – w części przedsięwzięć wyznaczono kryteria wyboru operacji, które preferują wsparcie (poprzez zatrudnienie, w tym samozatrudnienie) osób pochodzących z grup defaworyzowanych. Zakres tej interwencji dotyczy 2 przedsięwzięć 3.1.1. oraz 3.1.2. W sumie na realizację tych 2 przedsięwzięć przewidziano w budżecie LSR kwotę 3 340 360,00 zł.

Przyjęto także że do każdej grupy skierowane będą odpowiednie akcje informacyjne by trafić do adresatów i uwzględniono przy tym możliwości docierania do osób wykluczonych lub narażonych na wykluczenie społeczne - np. akcje skierowane do kobiet powracających na rynek pracy będą zamieszczane w ośrodkach zdrowia, żłobkach i przedszkolach.

Grupy defaworyzowane uwzględniono zarówno w definicji metod pracy z mieszkańcami, ale także na poziomie gromadzenia informacji o problemach społecznych wymagających ewentualnego rozszerzenia zakresu działań.

Dostępne statystyki publiczne wskazują, że problemy nazwane w diagnozie dokonanej na etapie tworzenia LSR, chociaż były trafnie określone, to zmieniły skalę w ostatnich pięciu latach. Zauważmy, że we wszystkich gminach tworzących LGD obserwujemy kilka pozytywnych zjawisk. Są to w szczególności: spadek bezrobocia, któremu towarzyszy zwiększenie liczby osób pracujących oraz zmniejszenie liczby osób zależnych od pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tysięcy ludności (w nieco mniejszej skali tylko w gminie Łęczycy).

Istotne jest w szczególności współwystępowanie tych trzech zjawisk, oznacza ono bowiem, że zmniejszenie liczby osób bezrobotnych nie miało miejsca (wyłącznie) z powodu wyjścia z rejestrów bezrobocia po to, żeby zacząć korzystać z innych niezarobkowych źródeł utrzymania. Tej ostatniej tendencji można upatrywać jedynie w gwałtownie kurczącej się grupie osób długotrwale bezrobotnych.

Wśród tych ogólnie pozytywnych trendów zmian należy zwrócić uwagę na dwa fakty. Po pierwsze, bezrobocie nadal częściej dotyczy kobiet i osób do 30 roku życia. Te cechy mogą współwystępować, a zjawisko może dotyczyć młodych kobiet, które wypadają z rynku pracy na dłużej z powodu macierzyństwa i opieki nad dziećmi. Jeśli przyjąć takie wyjaśnienie (prawdopodobne, bo zjawisko to

obserwowane jest w całym województwie pomorskim), to oznaczałoby, że warto w przyszłości **uwzględnić wspieranie przedsiębiorczości nakierunkowanej na usługi opiekuńcze** (dostęp do nich jest ważną przesłanką powrotu kobiet na rynek pracy) oraz **rozważyć nagradzanie (w kryteriach dostępu) wprowadzania rozwiązań przyjaznych pracownikom** (np. uelastycznienie czasu pracy, wprowadzanie zatrudnienia w niepełnym wymiarze umożliwiającym łączenie pracy zawodowej z opieką nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi).

Po drugie, chociaż we wszystkich gminach obserwowane zmiany są korzystne, jednak następują z różnym nasileniem w poszczególnych gminach. Na przykład, w gminie Linia w znacznie większym stopniu niż w pozostałych gminach spadła liczba osób długotrwale bezrobotnych, a w gminie Szemud mniej korzystna niż w pozostałych gminach jest sytuacja osób powyżej 50 r.ż na rynku pracy.

Tabela 22. Sytuacja społeczna na obszarze LGD

	Linia		Luzino		Łęczycze		Szemud	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej ogółem	4310,29	6859,5	3852,84	6631,43	3692,53	6115	4754,11	6724,6
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	2944	1242	934	482	1602	1094	1208	853
Pracujący ogółem	344	507	1636	2301	1291	1564	1885	2264
Pracujący na 1000 mieszkańców ogółem	55	78	107	137	108	129	113	122
Bezrobocie – ogółem	195	115	578	372	526	288	398	277
Bezrobocie – kobiety	120	86	369	252	314	185	237	173
Bezrobocie – mężczyźni	75	29	209	120	212	103	161	104
Bezrobocie - do 25 roku życia	66	45	149	78	145	61	109	54
Bezrobocie - do 30 roku życia	112	61	260	147	232	105	183	110
Bezrobocie - powyżej 50 roku życia	28	14	104	53	93	51	67	52
Bezrobocie - długotrwale bezrobotni	99	39	260	133	256	114	194	89

Źródło: BDL GUS

3.6. Innowacyjność

Pytania badawcze

11. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
12. Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

Innowacja najczęściej traktowana jest jako proces, który służy:

- Stworzeniu nowego produktu lub znacznej modernizacji istniejącego produktu – innowacje produktowe
- Zastosowaniu nowej technologii, modyfikacja czynników i właściwości procesów wytwórczych – innowacje technologiczne
- Wprowadzeniu nowych lub zmienionych (unowocześnionych systemów organizacyjnych) – innowacje organizacyjne
- Udoskonaleniu systemów marketingowych (np. stworzenie nowego rynku zbytu) – innowacje marketingowe

Inne klasyfikacje typów innowacji bazują na podziale ze względu na skalę zmian (przełomowe, przyrostowe, drobne), stopień oryginalności zmian (kreatywne, imitujące, pozorne – drobne zmiany oferujące rzekome nowości), stopień złożoności zmian (izolowane, związane), typ uczestników procesu innowacji (sprzężone, niesprzężone) oraz wpływ na środowisko przyrodnicze (proekologiczne, obojętne oraz naruszające równowagę ekologiczną).

W LSR przyjęto następującą definicję innowacji: **Za innowację uznaje się wdrożenie nowego lub istotnie ulepszanego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody organizacyjnej lub nowej metody marketingowej w praktyce gospodarczej, organizacji miejsca pracy lub w zakresie stosunków z otoczeniem. Przy czym nowy lub istotnie ulepszony produkt zostaje wdrożony, gdy jest wprowadzony na rynek. Nowe procesy, metody organizacyjne lub metody marketingowe zostają wdrożone, kiedy rozpoczyna się ich faktyczne wykorzystywanie w działalności. Innowacja rozumiana jest także jako zrealizowanie operacji opartej o nowe rozwiązanie oparte na lokalnych zasobach kulturowych i/lub historycznych i/lub przyrodniczych dotychczas nie znanych / nie stosowanych na obszarze LSR w odpowiednim zakresie terytorialnym.** (LSR, s. 59)

Każdy projekt podlegający ocenie był weryfikowany w oparciu o to kryterium merytoryczne.

Ze sprawozdania z realizacji LSR do roku 2020 wynika, że liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na innowacje wyniosła 24.

W opinii członków Rady działania innowacyjne są wprowadzane – głównie w skali samego obszaru: „kiedyś musieliśmy pojechać do trójmiasta po pewne usługi, a teraz są już u nas przedsiębiorstwa, które świadczą takie usługi wykonują na obszarze naszego LGD. Stawialiśmy na innowacyjność. Na spotkaniach rady oceniamy wnioski, (...) sprawdzamy innowacyjność na naszym obszarze, siedzimy i sprawdzamy kto świadczy takie usługi u nas, abyśmy mogli kogoś jak najbardziej sprawiedliwie ocenić i dać punkty za pomysły za ich biznes” (IDI15_2).

3.7. Projekty współpracy

Pytania badawcze:

13. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?

14. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

Projekt współpracy to projekt, który zakłada wspólną realizację działań przez partnerów z różnych regionów (projekt międzyregionalny) lub krajów (projekt międzynarodowy). Projekt współpracy podejmowane przez lokalne grupy działania przyczyniają się do osiągnięcia celów zawartych w lokalnych strategiach rozwoju, wykorzystując wiedzę i doświadczenia partnerskich lokalnych grup działania. Projekty te mogą zatem korzystać z już gotowych i stosowanych w innych miejscach rozwiązań oraz przewidywać ich adaptowanie, bądź też wypracowywać nowe rozwiązania przy udziale partnerów z innych regionów, w tym wspólne rozwiązania problemów, z którymi borykają się wszystkie uczestniczące w projekcie podmioty.

Tabela 23. Projekty współpracy

lp	Projekt współpracy	Cel	Efekty
1.	„Tożsamość kulturowa skarbem Kurpi i Kaszub”.	Celem realizacji operacji jest promowanie obszaru objętego LSR "Kaszubska Droga" i "Kraina Mlekiem Płynąca" oraz wsparcie tradycji i kultury kaszubskiej i kurpiowskiej dla przyszłych pokoleń poprzez przygotowanie sztuki teatralnej i wystawienie jej na obszarze partnerskich LGD, wydanie albumu promocyjnego i nagranie filmu promocyjnego.	Osiągnięto cele, wskaźniki i rezultaty projektu tj.: rozwój współpracy partnerskiej, promocja obszarów partnerskich, podniesienie świadomości wśród lokalnej ludności o istniejących zasobach i możliwościach w zakresie kultury i tradycji, poprawa sytuacji gospodarczej regionu, wzrost zainteresowania wśród turystów; podniesienie świadomości mieszkańców, uatrakcyjnienie regionu. O odbyły się 2 wyjazdy, wsparciem objęto 2 lokalne grupy działania, działające w sferze kultury, zorganizowano 2 imprezy promujące w ramach realizacji projektu. Powstał film promocyjny, wydano 1000 sztuk publikacji pt. Tożsamość kulturowa skarbem Kurpi i Kaszub”.
2.	Tożsamość kulturowa skarbem Kaszub i Opolan	Celem realizacji operacji jest umożliwienie promocji obszaru objętego LSR LGD „Kaszubska Droga” i Stowarzyszenia Kraina św. Anny poprzez wydanie gry planszowej, a także wsparcie tradycji i kultury kaszubskiej i opolskiej poprzez wykonanie publikacji w terminie do złożenia wniosku o płatność.	Osiągnięto cele, wskaźniki i rezultaty projektu tj.: rozwój współpracy partnerskiej, promocja obszarów partnerskich, podniesienie świadomości wśród lokalnej ludności o istniejących zasobach i możliwościach w zakresie kultury i tradycji, poprawa sytuacji gospodarczej regionu, wzrost zainteresowania wśród turystów; podniesienie świadomości mieszkańców, uatrakcyjnienie regionu. Powstało 1000 szt. gier planszowych, 1500 kalendarzy ściennych, 1000 kolorowanek, zakupiono gadżety. Złożono wnioski o płatność

3.8. Ocena funkcjonowania LGD

Pytania badawcze

15. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?

16. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?

17. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?

Partnerzy w ramach LGD spotykali się systematycznie, także w okresie pandemii i ograniczonych możliwości kontaktowania się ze sobą, co sprzyjało efektywnej i skutecznej realizacji LSR. Ważne, że Biuro LGD odpowiednio reagowało na zmieniające się warunki, które mogłyby obniżać efektywność i skuteczność działań – wyrazem tego jest korekta procedur oceny projektów w okresie pandemii i zdalnych posiedzeń Rady.

Stowarzyszenie podejmowało kilka rodzajów działań kierowanych bezpośrednio do mieszkańców i interesariuszy. Poza spotkaniami z mieszkańcami, było to także doradztwo indywidualne (łącznie z takiego doradztwa skorzystało 176 osób). Jednym z mierników skuteczności działań informacyjno-promocyjnych jest też liczba odwiedzin strony internetowej stworzonej przez LGD - ponad 12 tys. odwiedzin.

Tabela 24. Realizacja celów informacyjno-promocyjnych

L.p.	Sposób realizacji celów informacyjno-promocyjnych	Liczba działań (wskaźniki produktu)
1	Spotkania z mieszkańcami	13
2	Doradztwo indywidualne	176
3	Liczba odwiedzin strony internetowej	12564

Należy przy tym uwzględnić, że wskazane tu sposoby realizacji celów informacyjno-promocyjnych nie wyczerpują listy podejmowanych przedsięwzięć, bowiem w LSR przewidziano inne formy bezpośredniego docierania do potencjalnych beneficjentów (konkursy promocyjne, infolinia, poczta elektroniczna, e-newsletter, konferencje, szkolenia, warsztaty, wizyty studyjne, drukowane lub elektroniczne materiały informacyjne, przewodniki, ulotki i instrukcje, ogłoszenia na tablicach urzędowych w urzędach oraz stronach internetowych urzędów. Przewidywano także, że informacje będą docierały do osób zainteresowanych pośrednio, za pomocą zewnętrznych mediów i reklamy szeptanej.

Sądząc po tym, skąd wiedzę o LGD czerpali beneficjenci należy przyjąć, że wybrane metody komunikacji były właściwe. Dodatkowo trzeba też podkreślić, że sprzyjały one także skutecznemu aplikowaniu o środki, bowiem beneficjenci oceniali uzyskane informacje jako przejrzyste, dostosowane do ich potrzeb i zachęcające do aplikowania.

Tabela 25. Źródło wiedzy o LGD (beneficjenci)

Skąd dowiedział(a) się P. o możliwości aplikowania o środki z Lokalnej Grupy Działania?	beneficjenci
1. informacje ogólnie dostępne (ulotki, plakaty, zebrania, lokalne media, Internet)	30
2. dotarła do mnie informacja bezpośrednio z LGD (powiadomienie sms, fb, itp.)	60
3 od liderów lokalnych	10

Tabela 26. Ocena jakości uzyskanych informacji (beneficjenci)

Ocena uzyskanych informacji:	tak	Nie
wyczerpujące (zawierały wszystkie niezbędne informacje)	100	0
dostosowane do potrzeb odbiorcy	100	0
atrakcyjne – zachęcające do aplikowania	100	0

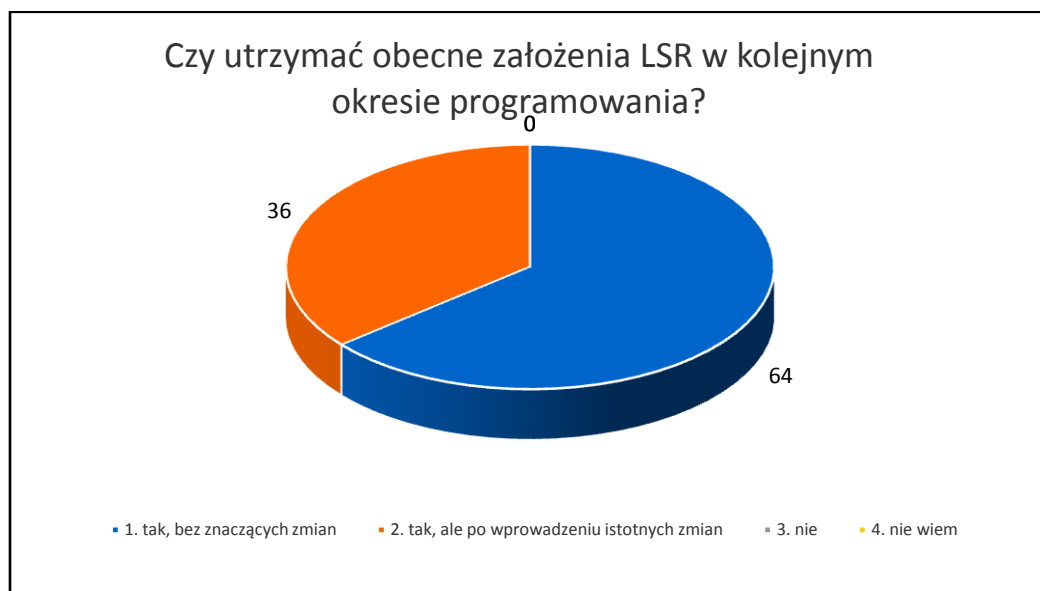
Zdecydowana większość mieszkańców deklaruje, że są świadomi, że w ich gminie realizowano projekty finansowane ze środków unijnych. Sami też w większości korzystali z powstałej w tych projektach infrastruktury. Trudniej było im jedynie wskazać, czy korzystali z festynów, szkoleń lub innych publicznie dostępnych wydarzeń realizowanych w ramach tych projektów. Dużo wyższą świadomość wykazywali beneficjenci.

Tabela 27. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD

Korzystanie z przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR	Mieszkańcy	Beneficjenci
wiedza o tym, że w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych	83,7	100,0
korzystanie z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych	30,2	95,0
korzystanie z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych	76,7	100,0

Zdecydowana większość badanych uznała, że cele LSR należy utrzymać bez znaczących zmian w kolejnym okresie programowania. Pozostali (36%) uznali, że niezbędne są korekty, jednak nie wskazali ich kierunku.

Wykres 2. Potrzeba dalszego wdrażania rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez LGD

3.9. Ocena procesu wdrażania

Pytania badawcze

18. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
19. Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
20. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
21. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

Realizacja finansowa i rzeczowa odbywała się zgodnie z planem. Ze sprawozdania LGD wynika, że działania we wszystkich obszarach podejmowane były regularnie.

Z badania beneficjentów wynika, że czuli się oni odpowiednio poinformowani o planowanych działaniach LGD, a jakość uzyskanych informacji były bardzo wysoka i umożliwiła przygotowanie wysokiej jakości wniosków o dofinansowanie. Wśród beneficjentów pojedyncze osoby nie zgadzały się z dominującymi ocenami, że procedury naboru były przejrzyste i przyjazne – ci, którzy się nie zgadzali z tymi opiniami to wnioskodawcy, którzy nie uzyskali dofinansowania.

Na podstawie wywiadów jakościowych można domniemywać, że te pojedyncze negatywne oceny związane były raczej z długością procesu oceny i koniecznością wprowadzania korekt do aplikacji, ale nie po stronie LGD, tylko po stronie Instytucji Zarządzającej.

Tabela 28. Przejrzystość i przyjazność procedur LGD (beneficjenci)

Ocena beneficjentów	Tak	Nie
rodzaj podjętych działań informacyjno-promocyjnych miał znaczenie dla decyzji o aplikowaniu	100,0	0,0
jakość uzyskanych z LGD informacji miała znaczenie dla jakości przygotowanej aplikacji	90,0	10,0
procedury naboru były przejrzyste	90,0	10,0
procedury naboru były przyjazne dla beneficjentów	80,0	20,0

Pewnym potwierdzeniem tego, że procedury były przejrzyste, a rodzaj pozyskiwanych przez potencjalnych beneficjentów był wystarczający jest fakt, że wszystkim badanym udało się osiągnąć założone wskaźniki lub na etapie realizacji badania, nie było przesłanek do oceny, że ich osiągnięcie może być zagrożone. To sygnał, że informacje, jakie otrzymywali wnioskodawcy były właściwe, przejrzyste i zrozumiałe na tyle, że mogli dobrze przygotować swoje przedsięwzięcia.

Zwróćmy uwagę, że jeśli beneficjenci mieliby znajdować gdzieś źródło trudności w realizacji działań to lokowałiby je raczej w wymogach programowych (ilość i poziom skomplikowania dokumentów), a nie po stronie, na którą miały wpływ działania stowarzyszenia lub sam beneficjent. Jednak ostatecznie większość z nich uznała, że wymogi te nie miały znaczenia dla osiągnięcia wskaźników.

Tabela 29. Czynniki wpływające na osiągnięcie wskaźników

Czynniki:	ułatwia	utrudnia	Bez znaczenia
sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD	100	0	0
trafność wskaźników	100	0	0
wymogi programowe (ilość i poziom skomplikowania dokumentów)	10	0	90

3.10. Wartość dodana podejścia LEADER

Pytania badawcze

22. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
23. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
24. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
25. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?

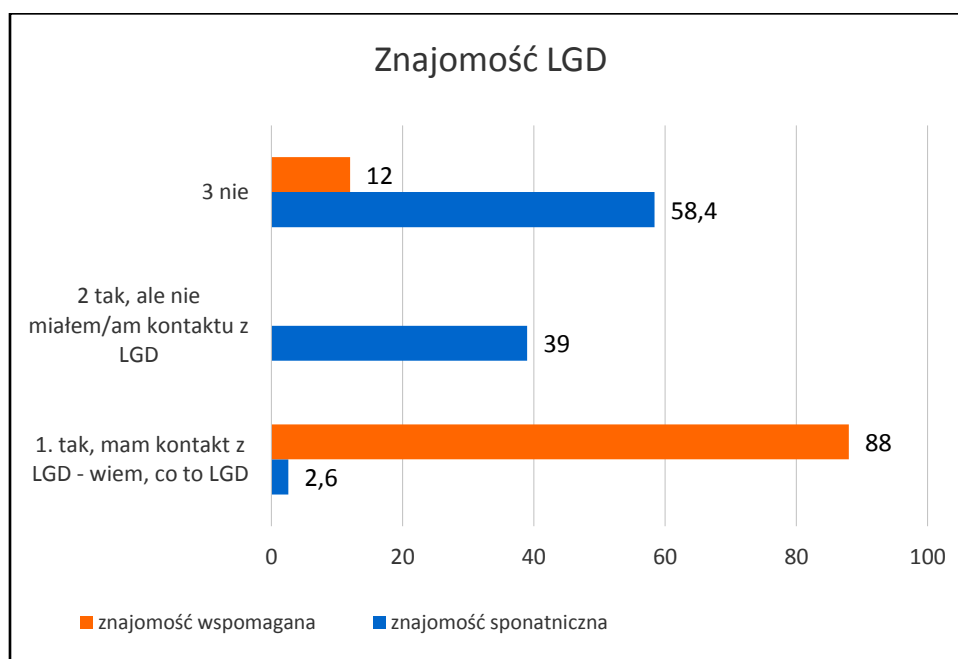
Jednym z założeń programu LEADER jest budowanie więzi pomiędzy różnymi aktorami lokalnej przestrzeni społecznej. Ważną rolę ma tu do spełnienia Lokalna Grupa Działania, która służyć może jako inicjator, ale także platforma do współpracy różnych podmiotów. Rolę tę wypełnia na kilka sposobów, po pierwsze w sama konstrukcja Rady LGD sprzyja współpracy międzysektorowej, po drugie inicjuje działania, które mogą realizować wspólnie osoby reprezentujące różne społeczne grupy, wreszcie, po trzecie, może dzięki spotkaniom ze społecznością lokalną tworzyć przestrzeń do wchodzenia ze sobą w interakcje i podejmowania wspólnych działań.

Ważne jest także, rolę jaką LGD odegrała dla rozwoju obszaru: „części celów rozwojowych (np. rozwój przedsiębiorstw) byśmy na pewno nie osiągnęli bez wsparcia środków LGD. W Takim stopniu wsparcie dla przedsiębiorstw jakie realizuje na naszym terenie LGD nigdy nie było.” LGD wypełniło także pewną instytucjonalną pustkę: „Nie jesteśmy miastem nie ma u nas Agencji Rozwoju Pomorza, nie ma u nas takich działań stricte dostosowanych do rozwoju przedsiębiorstw, nie ma Federacji Pracodawców, LGD była pierwszą i taką znaczącą organizacją, która wspiera przedsiębiorców na terenie naszego obszaru”. (IDI15_2)

Z tej perspektywy, ważne jest to, jak LGD jest postrzegany zarówno przez mieszkańców (a wśród nich tych, którzy nie korzystali z finansowania), jak i przez członków stowarzyszenia LGD oraz osób podejmujących w imieniu LGD decyzji o kierunkach działań (Rada, Zarząd).

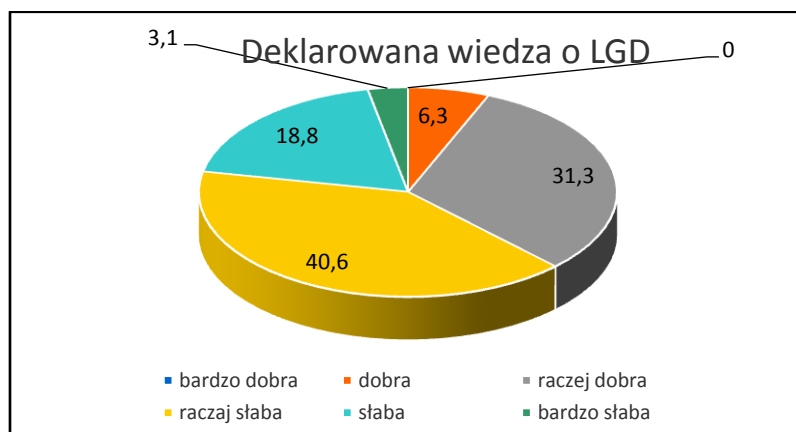
Ponad połowa mieszkańców (58,4%) pytanym o to, czy wiedzą, czym jest LGD, jeśli nie pomagać im w odpowiedzi (przez podanie pełnej nazwy stowarzyszenia) odpowiadają negatywnie. Co trzeci mieszkaniec deklarował, że wie, czym jest LGD, ale nie miał z nim kontaktu, a co 8 (11,9%) wie o tym, ponieważ miał styczność z LGD. Z drugiej strony, jeśli pytanie wspomagano przez podanie nazwy stowarzyszenia, proporcje te radykalnie się zmieniają. Aż 88% badanych mieszkańców wie, co to za stowarzyszenie. Różnica między znajomością spontaniczną i wspomaganą oznacza, że warto ułatwić identyfikację LGD przez dalsze działania informacyjno-promocyjne.

Wykres 3. Znajomość LGD wśród mieszkańców

Wskazaniem do tego jest też – oceniana przez mieszkańców jako słaba – wiedza o działalności LGD. Stowarzyszenie podejmuje działania, które mają służyć zwiększaniu tej świadomości: „zawsze się firmowało z jakich środków są inwestycje. Uczestniczyłem we wszystkich zebraniach wiejskich i tam, gdzie obiekty powstawały trzeba było przedstawić budżet i z jakich środków one są, te inwestycje zrealizowane, mieszkańcy chcą wiedzieć (...) było to dosyć jasne, że z jakich środków to pochodzi i czemu to powstało.” (IDI15_1)

Wykres 4. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania

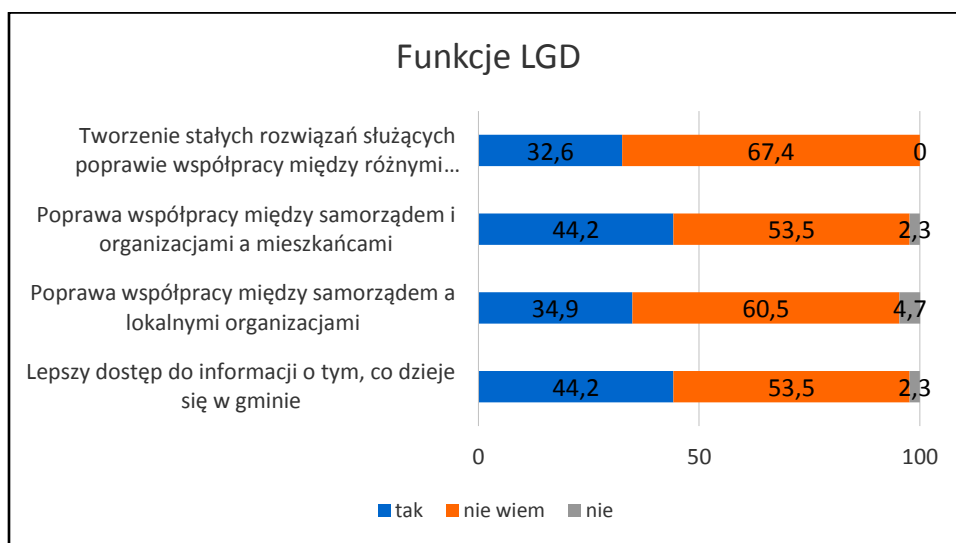
Mieszkańcy najczęściej dowiadują się o LGD od innych mieszkańców (33,3%) lub przy okazji lokalnych spotkań i imprez (19,3%) lub z lokalnych mediów (15,8%). Mało skutecznym sposobem informowania o tym, czym zajmuje się LGD okazują się ulotki i plakaty. Zwraca uwagę, że samorząd na żadnym szczelnie nie jest rozpoznawany jako miejsce, w którym mieszkańcy dowiadują się o LGD.

Tabela 30. Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy

Źródła wiedzy	Procent*
ulotki, plakaty	0
informacje medialne/lokalna prasa	33,3
imprezy i spotkania lokalne	12,5
działania animacyjne LGD	8,3
od innych mieszkańców	41,7
samorząd gminy	4,2
samorząd powiatu lub regionu	0
punkty informacji europejskiej	0
interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD	0
inne, jakie?	0

Mieszkańcy, którzy mają jakieś wyobrażenie o LGD (tzn. zadeklarowali, że w ogóle spotkali się z tą nazwą), widzą w stowarzyszeniu przede wszystkim instytucję, która służy poprawie współpracy samorządu z organizacjami lokalnymi (60,5%) i mieszkańcami (53,5%), ale także platformę informacyjną – miejsce, w którym najlepiej wiadomo o tym, co dzieje się w gminie (53,5%). Najważniejszą funkcją Lokalnej Grupy Działania – według ponad 2/3 badanych (67,4%) – jest to, że służy ona tworzeniu stałych rozwiązań, których celem jest poprawa współpracy między różnymi podmiotami w gminie. To bardzo ważne, oznacza bowiem, że można liczyć na to, że współpraca, do której dochodzi dzięki LGD lub z udziałem Grupy, jest bardziej trwała niż czas realizacji konkretnych przedsięwzięć.

Wykres 5. Funkcje LGD w opinii mieszkańców

Podobnie postrzegają funkcje LGD jego członkowie: „Dzięki LGD ta płaszczyzna współpracy między biznesem a samorządem, a NGO jest lepsza i każdy lepiej rozumie swoje problemy. Jesteśmy takim centrum dialogu, gdzie ludzie się spotykają, dyskutują, wspólnie podejmują działania, oceniają wnioski z różnych sektorów. Na pewno to wpłynęło na lepszą współpracę” (IDI15_2).

Dla właściwego wykorzystania środków, ale przede wszystkim dla realizacji założonych celów ważna była współpraca wewnątrz stowarzyszenia: „Akurat LGD jest dobrze zorganizowaną grupą, mamy w tej chwili 4 gminy w tym stowarzyszeniu, to jest Linia, Szemud, Luzino i Łęczycę. Znamy się jako partnerzy, (...) są ci, którzy gotowi są poświęcić sporo czasu, żeby brać udział w ocenie wniosków. Nie każdy tam chce się poświęcić i zaangażować, jeśli ktoś się na coś decyduje to uważam, że powinien to robić solidnie i sporo czasu też poświęcić i trzeba było się z tym liczyć. Po pracy nawet bywało, że do

24tej w nocy siedzieliśmy, żeby dobrze to zrobić i nikogo nie skrzywdzić, nikomu nie odrzucić tak bez sensu, to była zawsze bardzo wnikliwa analiza tych wniosków, szczególnych kryteriów, to się odbywa przez głosowanie, 4 gminy a każdy ma udział w równej części członków no i nie dostrzegałem nigdy problemów w tym, żebyśmy się tutaj nie porozumieli.” (IDI15_1).

LGD ma ważną rolę inicjującą rozwój lokalnych organizacji i włączanie się mieszkańców w działania na rzecz wspólnego dobra: „my zawsze tutaj pozyskujemy ciągle nowych członków. Wiadomo, że niektórzy rezygnują, ale (...) utrzymujemy się. Nie w ilości siła, tylko w jakości też. (...) Pozyskujemy na pewno młodych ludzi, kryteriów jest branie udziału w spotkaniach, szkoleniach dla wnioskodawców i nakłanianie najlepszych, żeby byli członkami i coś dla stowarzyszenia zrobili.” (IDI15_1).

W LSR zidentyfikowano kilka mocnych stron (potencjałów) obszaru. Były to w szczególności cechy odnoszące się do:

- atrakcyjność przyrodniczo-turystyczna obszaru (walory krajobrazowe, czyste środowisko), w tym sieć szlaków nordic walking, ścieżek zdrowia i siłowni na świeżym powietrzu, wzrost liczby obiektów rekreacyjno- sportowych na terenie dużych miejscowości LGD
- wzrost liczby terenów pod inwestycje
- sieć świetlic wiejskich
- bogate dziedzictwo kulturowe
- chęć działania dla dobrego wspólnego, w tym wzrost zaangażowania kobiet wiejskich i seniorów w sprawy obywatelskie, wzrost zaangażowania mieszkańców w sprawy rozwoju swojej miejscowości
- większa świadomość społeczna dotycząca znaczenia zdrowia, edukacji i kultury - wzrost liczby ludności napływowej posiadającej wysokie kwalifikacje i kompetencje
- zwiększające się możliwości własnego rozwoju w różnych sekcjach organizowanych przez domy kultury np. muzyczna, plastyczna itp.
- możliwość podejmowania pracy sezonowej
- coraz większy odsetek ludzi wykształconych na obszarze LGD
- wzrost liczby firm rodzinnych jako impuls do rozwoju przedsiębiorczości

Wyznaczone w LSR cele rozwojowe są w pełni spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR, bazują bowiem na tym, co jest rozpoznany potencjałem obszaru LSR a służą przezwyciężeniu tych elementów, które rozpoznano jako słabości.

4. Odpowiedzi na pytania badawcze

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
1	Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?	3.1	Cel główny oraz przypisane do niego cele szczegółowe zostały zrealizowane.
2	Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?	3.2	Realizowane działania mają pozytywny wpływ na kapitał społeczny obszaru LSR – szczególnie wpływa na poziom aktywności społecznej mieszkańców (połowa mieszkańców, którzy wykazują aktywność, robi to pod wpływem zachęt ze strony LGD). Zwiększyło się poczucie sprawczości mieszkańców.
3	W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?	3.2	W przyszłości należy w dalszym ciągu wspierać istniejące już organizacje pozarządowe oraz tworzyć i wspierać sieć nieformalnych liderów lokalnych, którzy zachęcaliby mieszkańców do większej aktywności społecznej.
4	W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?	3.3	Bezpośredni wpływ LSR to powstanie nowych przedsiębiorstw (24), rozwój istniejących już firm (15), których wyrazem jest stworzenie 44 nowych miejsc pracy oraz rozwój oferowanych usług i produktów. LSR ma także pośredni wpływ na przedsiębiorczość dzięki poprawie infrastruktury lokalnej.
5	Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?	3.3	Mieszkańcy uważają wspieranie przedsiębiorczości za kluczowe dla dalszego rozwoju obszaru. Wsparcie to powinno w dalszym ciągu dotyczyć w szczególności działań, które odwołują się do lokalności i bazują na lokalnych zasobach, w tym m.in. agroturystyki. Intensyfikacji wymaga promowanie tych przedsięwzięć (być może wspólne dla całego obszaru). Niezbędne jest też wsparcie rozwoju

			infrastrukturalnego (zwłaszcza komunikacji drogowej i rozwoju Internetu)
6	W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?	3.4	Poziom atrakcyjności obszaru nie zmienił się. Obszar nie wzbogacił się o nowe ani odremontowane obiekty sportowo-rekreacyjne ani o bazę turystyczną.
7	W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?	3.4	Mieszkańcy oczekiwali, żeby wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego, w szczególności przez dalszą rozbudowę infrastruktury turystycznej (ścieżki rowerowe, ścieżki do nordic-walking), także o takie elementy, które sprzyjałyby wydłużeniu sezonu turystycznego przy zachowaniu dbałości o dobro środowiska i wiązaniu tych inwestycji z promocją lokalności.
8	Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?	3.5	W LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane, a podejmowane działania odpowiadały na potrzeby tych grup. Chociaż rekomendujemy wzmocnienie tych działań przez zwiększenie wagi kryterium oceny projektu.
9	Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?	3.5	Poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego w okresie realizacji LSR spadł. Utrzymuje się niekorzystna sytuacja kobiet na rynku pracy. Korzystne zmiany mają różną dynamikę w gminach tworzących obszar LSR. Należy uwzględnić, że realizacja LSR pokrywała się w czasie z okresem wzrostu gospodarczego.
10	Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?	3.5, s. 28	Ze względu na sytuację kobiet na rynku pracy, warto uwzględnić w kolejnej perspektywie takie wsparcie przedsiębiorczości, które nakierowane jest na poprawę dostępności usług opiekuńczych (dla osób zależnych – dzieci i seniorów) oraz rozwiązań przyjaznych pracownikom. Obecnie już na terenie podejmowane są działania, które służą wzmacnianiu tego sektora usług.
11	W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?	3.6	Wg sprawozdania projekty nie cechowały się innowacyjnością.
12	Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?	3.6	Projekty cechowała innowacyjność produktowa,

			organizacyjna lub marketingowa. W części projektów wymienione rodzaje innowacji były ze sobą powiązane.
13	Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?	3.7	Zrealizowano zaplanowane projekty współpracy. Efekty odpowiadały w pełni założeniom.
14	Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?	3.7	Kontynuacja dotychczasowych działań
15	Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?	3.8	Tak
16	Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?	3.8	Dobrano odpowiednie środki informacyjno-promocyjne do postawionych celów.
17	Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?	3.8	Należy wzmocnić przekaz pozwalający na identyfikowanie przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR.
18	Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?	3.9	Tak
19	Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?	3.9	Tak, z wyjątkiem przedłużającej się procedury biurokratycznej w Instytucji Zarządzającej
20	Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?	3.9	Tak
21	Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?	3.9	Tak
22	Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?	3.10	Tak
23	Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?	3.10	Tak
24	Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?	3.10	Tak, w pełni
25	Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?	3.10	Dzięki wysokiej spójności celów działań sformułowanych w LSR inwestycje są komplementarne.

1. Wnioski i rekomendacje

Wniosek	Miejsce w raporcie (nr strony)	Rekomendacja
Niemal wszystkie postawione cele zostały zrealizowane.	8	Analiza, które ze zrealizowanych celów mogą być podstawą kolejnych działań. Dobór komplementarnych działań do wcześniejszych celów
Analiza wskaźników rezultatu i produktu wskazuje, że istnieje kilka obszarów wymagających intensyfikacji jeśli mają być osiągnięte do 2023 roku: liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby do roku 2023	9	Kontynuacja działań
Nierównomierna jest aktywność mieszkańców poszczególnych gmin.	10	Intensyfikacja działań informacyjno-promocyjnych w gminach mniej dotąd aktywnych
Cele LSR są nadal aktualne. Ma to być efektem trafnej diagnozy	13	Konsultacje społeczne nowych założeń LSR
Wsparcie dla NGO jest wystarczające, chociaż nie przekłada się znacząco na ich liczbę na obszarze LSR. Działania LGD mają duże znaczenia dla podejmowania aktywności społecznej przez mieszkańców.	14	Wzmacnianie nowopowstałych organizacji.
Poczucie sprawczości i wpływu mieszkańców jest umiarkowane.	15	Wymaga dalszego wzmacniania przez włączanie mieszkańców w procesy decyzyjne oraz działania na rzecz społeczności LSR.
Realizacji LSR przyczyniła się do wzmocnienia istniejących firm i powstania nowych przedsiębiorstw. Powstało 41 miejsc pracy. Zmiany te są zauważalne przez mieszkańców (zauważają większą dostępność ofert pracy, ale bez jednoczesnej poprawy atrakcyjności tych ofert)	17	Kontynuacja dotychczasowych działań.
Jednocześnie mieszkańcy zwracają uwagę na konieczność dalszego inwestowania w otoczenie infrastrukturalne rozwoju przedsiębiorczości (zwłaszcza komunikacja drogowa, Internet)	17	Kontynuacja dotychczasowych działań.

Wniosek	Miejsce w raporcie (nr strony)	Rekomendacja
Mieszkańcy dużą wagę przywiązują do tego, aby dalszy rozwój nie naruszał dobrostanu przyrodniczego obszaru oraz żeby bazował na lokalnych zasobach, tradycjach, potencjałach.	18	Kontynuacja dotychczasowych działań.
Znaczącym elementem inwestycji podejmowanych w ramach LSR były te nakierowane na rozwój turystyki.	21	Intensyfikacja dotychczasowych działań.
Badani oczekują, że w dalszym okresie działania te będą kontynuowane, ale przy jednoczesnych staraniach o to, aby wydłużyć sezon turystyczny.	23	Działania promujące pełną i spójną ofertę obszaru także w niskim okresie turystycznym.
W okresie realizacji LSR zmniejszył się poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego na większości jego obszaru. Nadal niezbędne są działania kierowane do osób narażonych na wykluczenie z rynku pracy: kobiety po urodzeniu dziecka oraz młodzi ludzie (do 30 roku życia)	25	Utrzymanie definicji grup defaworyzowanych
Ze względu na ryzyko wykluczenia tych grup (kobiety, młodzi) oraz z powodu niekorzystnych zmian demograficznych, brakuje wsparcia takich projektów, które premiowałyby przedsięwzięcia służące rozwojowi usług dla osób zależnych (co umożliwiłoby kobietom powrót na rynek pracy) oraz elastycznych rozwiązań zatrudnieniowych (większa szansa dla młodych).	26-28	Wzmocnienie kryterium punktowego dla grup defaworyzowanych
Według sprawozdania za 2020 rok nie zrealizowano projektów innowacyjnych. Stoi to w sprzeczności z opiniami członków Rady.	29	Weryfikacja dotychczasowego sposobu klasyfikowania projektów innowacyjnych.
Zrealizowano projekty współpracy zgodne z założeniami.	30	Kontynuacja dotychczasowej współpracy
Wysoko oceniana jest przejrzystość, przyjazność i przystępność informacji. Niżej oceniana jest strona biurokratyczna aplikacji (odpowiedzialność za tę komplikację lokowana jest poza LGD)	34	Dalsze dążenie i utrzymanie wypracowanych uproszczeń procedur.
Beneficjenci oceniają wsparcie ze strony LGD jako odpowiednie do ich potrzeb	35	Kontynuacja dotychczasowych działań
Wartością dodaną podejścia Leader jest przede	36-37	Kontynuacja dotychczasowych

Wniosek	Miejsce w raporcie (nr strony)	Rekomendacja
wszystkim budowanie więzi między różnymi aktorami społecznymi i współpraca międzysektorowa. Ważną wartością dodaną jest też zwiększająca się integracja mieszkańców.		działań
Mieszkańcy postrzegają LGD jako trwałą, stabilną organizację, która ma charakter pomostowy – pozwala na zawiązywanie partnerstw międzysektorowych, sprzyja dialogowi społecznemu i wypracowywaniu komplementarnych rozwiązań.	38-39	Kontynuacja dotychczasowych działań

Spis tabel i wykresów

Tabela 1. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR.....	6
Tabela 2. Postęp finansowy.....	8
Tabela 3. Wskaźniki rezultatu – postęp rzeczowy.....	9
Tabela 4. Wskaźniki produktu – postęp rzeczowy	11
Tabela 5. Rodzaje realizowanych działań w podziale na gminy – liczba projektów realizowanych w poszczególnych gminach	11
Tabela 6. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów.....	12
Tabela 7. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD	13
Tabela 8. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	14
Tabela 9. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną	15
Tabela 10. Poczucie wpływu na lokalną społeczność.....	15
Tabela 11. Ocena współdziałania, jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania	15
Tabela 12. Ocena współdziałania, jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania.....	16
Tabela 13. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców	17
Tabela 14. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.....	19
Tabela 15. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	19
Tabela 16. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców	20
Tabela 17. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy	21
Tabela 18. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru	21
Tabela 19. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2014 roku w opinii mieszkańców	22
Tabela 20. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach w opinii mieszkańców	23
Tabela 21. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców	23
Tabela 22. Sytuacja społeczna na obszarze LGD	25
Tabela 23. Projekty współpracy	27
Tabela 24. Realizacja celów informacyjno-promocyjnych	28
Tabela 25. Źródło wiedzy o LGD (beneficjenci)	28
Tabela 26. Ocena jakości uzyskanych informacji (beneficjenci).....	29
Tabela 27. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD	29
Tabela 28. Przemyślność i przyjazność procedur LGD (beneficjenci).....	30
Tabela 29. Czynniki wpływające na osiągnięcie wskaźników.....	30

Tabela 30. Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy.....	33
Wykres 1. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców	22
Wykres 2. Potrzeba dalszego wdrażania rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez LGD	29
Wykres 3. Stopień osiągnięcia założonych celów (beneficjenci).....	30
Wykres 4. Funkcje LGD w opinii mieszkańców.....	31
Wykres 5. Znajomość LGD wśród mieszkańców	31
Wykres 6. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania.....	32

Załączniki. Narzędzia badawcze

Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI)

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczere odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Rozwój gminy i powiatu

5. Proszę o ogólną ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej gminy:

☐ bardzo dobra – gmina/powiat nie doświadcza znaczących problemów gospodarczych i społecznych	☐ dobra – pojawiają się problemy, ale możliwe jest ich rozwiązywanie	☐ raczej dobra – pojawiają się problemy, większość z nich może być rozwiązana
☐ raczej zła – pojawiają się problemy, tylko część z nich może być rozwiązana	☐ zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest trudna do rozwiązania	☐ bardzo zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest niemożliwa do rozwiązania

6. Jak sytuacja gminy zmieniała się w ostatnich latach (od 2014 roku)?

Sytuacja gospodarcza	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się
Sytuacja społeczna	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się

7. Jakie zmiany sytuacji gospodarczej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

liczba nowopowstających przedsiębiorstw	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
ilość inwestycji gospodarczych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
ilość ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
atrakcyjność ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
rozwój infrastruktury turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
warunki prowadzenia firm	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób bezrobotnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób młodych (do 35 rż)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób po 50 rż	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

8. Jakie zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

poziom bezrobocia	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
odpływ ludzi młodych z gminy/powiatu	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

9. Czy gmina zmieniła się w ostatnich 5 latach ze względu na:

Poziom atrakcyjności turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Promocji dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty kulturalnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty sportowej i rekreacyjnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Tożsamości mieszkańców z regionem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

10. Jak wyobraża sobie Pan(i) dalsze kierunki rozwoju turystyki w gminie – jak powinna się zmieniać w najbliższych latach?

- a.
b.
c.

11. Czy są jakieś branże gospodarcze, których rozwój w szczególności powinien być wspierany, żeby gmina mogła się rozwijać? Jeśli tak, jakie?

- d.
e.
f.

Wpływ mieszkańców na sytuację gminy

12. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości?

1. tak	2 nie wiem	3 nie
--------	------------	-------

13. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy?

1. tak	2 nie wiem	3 nie
--------	------------	-------

14. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogę pomóc potrzebującym
--	---

15. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina
---	--

16. Czy kiedykolwiek podejmował(a) P. działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

1. tak	2 Nie
--------	-------

17. Czy do któryś z tych działań został(a) Pan(i) zachęcona przez Lokalną Grupę Działania?

1. tak	2 Nie
--------	-------

18. Co mogłoby zachęcić Panią/Pana do tego, aby włączyła się Pani/włączył Pan w działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

- g.
h.
i.

19. Czy wiadomo Pani/Panu o tym, żeby w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych?

1. tak	2 nie
--------	-------

20. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie
--------	-------

21. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie
--------	-------

Lokalna Grupa Działania i Lokalna Strategia Rozwoju

22. Czy słyszał(a) Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w Pana/Pani gminie?

1. tak, mam kontakt z LGD	2 tak, ale nie miałem/am kontaktu z LGD	3 nie (do pyt. 22)
---------------------------	---	--------------------

23. Czy może Pani/Pan podać nazwę tej Lokalnej Grupy Działania?

Nazwa:

Jeśli nazwa nie jest poprawna:

Czy słyszał(a) Pani o[podać respondentowi nazwę LGD]

☐ tak	☐ nie
------------------------------	------------------------------

24. Skąd dowiedział(a) się Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania?

☐ ulotki	☐ plakaty	☐ informacje medialne/lokalna prasa
☐ imprezy i spotkania lokalne	☐ działania animacyjne LGD	☐ od innych mieszkańców
☐ samorząd gminy	☐ samorząd powiatu lub regionu	☐ punkty informacji europejskiej
☐ interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD	☐ inne, jakie?	

25. Jak ocenia Pan(i) swoją znajomość działań Lokalnej Grupy Działania:

☐ bardzo dobra	☐ dobra	☐ raczej dobra
☐ raczej zła	☐ zła	☐ bardzo zła

26. Które z grup mieszkańców są w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):

1. dzieci i młodzież	2 osoby niepełnosprawne	3 seniorzy	4. osoby samotne
5. rodziny z dziećmi	6 osoby ubogie	7 kobiety	8 inne grupy, jakie?
9 nie ma takich grup (do pyt. 24)			

27. Lokalna Grupa Działania podejmuje działania, które kierowane są do różnych grup mieszkańców. Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie:

dzieci i młodzieży	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób niepełnosprawnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób starszych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób samotnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

rodzin z dziećmi	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób ubogich	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
kobiet	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
przedsiębiorców	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
rolników	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

28. Czy są jakieś ważne sprawy i problemy lokalne, które powinny w szczególności stać się przedmiotem działania Lokalnej Grupy Działania? Jeśli tak, jakie?

j.

k.

l.

29. Czy w Pani/Pana opinii powstanie Lokalnej Grupy Działania sprzyja:

Lepszemu dostępowi do informacji o tym, co dzieje się w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Poprawie współpracy między samorządem a lokalnymi organizacjami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Poprawie współpracy między samorządem i organizacjami a mieszkańcami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Tworzeniu stałych rozwiązań służących poprawie współpracy między różnymi instytucjami i organizacjami w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

Beneficjenci

30. Czy korzystał(a) Pan(i) ze środków z Lokalnej Grupy Działania?

1. tak	2. nie
--------	--------

31. Skąd dowiedział(a) się P. o możliwości aplikowania o środki z Lokalnej Grupy Działania?

1. informacje ogólnie dostępne (ulotki, plakaty, zebrania, lokalne media)	2. dotarła do mnie informacja bezpośrednio z LGD (powiadomienie sms, fb, itp.)	3. od liderów lokalnych	4. inne, jakie?
---	--	-------------------------	-----------------------

32. Czy uzyskane informacje były:

wyczerpujące (zawierały wszystkie niezbędne informacje)	1 1 tak	2 2 nie
dostosowane do potrzeb odbiorcy	1. 1 tak	2. 2 nie
atrakcyjne – zachęcające do aplikowania	1 tak	2 nie

33. Czy w Pani/Pana ocenie:

rodzaj podjętych działań informacyjno-promocyjnych miał znaczenie dla decyzji o aplikowaniu?	1 tak	2 nie
jakość uzyskanych z LGD informacji miała znaczenie dla jakości przygotowanej aplikacji?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przejrzyste?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przyjazne dla beneficjentów	1 tak	2 nie

34. Jaki jest stopień osiągnięcia założonych celów?

☐ osiągnięto założone cele (do pyt. 32)	☐ nie osiągnięto celów, ale nie ma zagrożenia dla ich osiągnięcia na koniec projektu	☐ nie osiągnięto celów i jest zagrożenie, że nie uda się ich osiągnąć
--	---	--

35. Jeśli istnieje zagrożenie, że nie wszystkie cele zostaną osiągnięte, jakie mogą być tego powody (proszę zaznaczyć wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

☐ diagnoza potrzeb społeczności nie była (w pełni) trafna – źle wyznaczono cele	☐ cele przestały być aktualne ze względu na zmiany warunków zewnętrznych	☐ przyjęto niewłaściwe rozwiązania organizacyjne
☐ nie byliśmy przygotowani kadrowo do realizacji	☐ brakowało wsparcia ze strony LGD	☐ brakowało wsparcia ze strony innych instytucji
☐ inne, jakie?		

36. Co ułatwia, a co utrudnia osiągnięcie założonych wskaźników?

Czynnik wpływający na osiągnięcie wskaźników	Czy ten czynnik ułatwia, utrudnia czy może nie ma znaczenia?
sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
trafność wskaźników	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
wymogi programowe (ilość i poziom skomplikowania dokumentów)	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
Inne, jakie?	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia

37. Czy w P. opinii w kolejnym okresie programowania należy utrzymać obecne rozwiązanie – rozwój lokalny kierowany przez społeczność wdrażany przez LGD?

1. tak, bez znaczących zmian	2. tak, ale po wprowadzeniu istotnych zmian (do pyt. 34)	3. nie (do pyt. 35)	4. nie wiem
------------------------------	--	---------------------	-------------

38. Jeśli niezbędne są poważne zmiany, czego powinny dotyczyć?

1.
2.
3.

39. Jeśli nie, dlaczego?

40.
41.
42.

Informacje o respondencie**M1. Nazwa gminy:****M2. Nazwa powiatu:****M3. Płeć:**

1. kobieta
2. mężczyzna

M4. Wiek**M5. Wykształcenie:**

1. podstawowe/gimnazjalne
2. zasadnicze zawodowe
3. liceum ogólnokształcące/ zawodowe/ technikum
4. podyplomowe/ policealne
5. studia licencjackie bądź inżynierskie
6. studia magisterskie, magisterium plus (np. doktorat, dwa kierunki)

M6. Ile osób (wszystkich domowników) liczy P. gospodarstwo domowe?.....

M7. Czy obecnie jest P. zatrudniony/a?

1. tak (<i>przejdź do pyt. M9</i>)	2. nie

M8. Jeśli obecnie P. nie pracuje, czy pracował/a P. w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

1. tak	2. nie

M9. Jak ocenia P. sytuację materialną swojej rodziny?

1. wystarcza nam na wszystkie potrzeby i na oszczędności
2. wystarcza nam na wszystkie potrzeby
3. wystarcza nam tylko na potrzeby podstawowe
4. nie wystarcza nawet na podstawowe potrzeby

M10. Czy na tle innych rodzin w gminie sytuacja materialna P. rodziny jest:

1. lepsza	2. taka sama	3. gorsza

M11. Gdyby nic Pani/Pana nie ograniczało, gdzie chciał(a)by Pan(i) mieszkać:

1 tu, gdzie teraz	2. gdzieś indziej w województwie
3. gdzieś indziej w kraju	4. za granicą

M12. A Pani/Pana dzieci? Gdzie chciał(a)by Pan(i), żeby mieszkali w przyszłości:

1 tu, gdzie teraz	2. gdzieś indziej w województwie
3. gdzieś indziej w kraju	4. za granicą

Dziękujemy za udział w badaniu!

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczere odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Państwa wypowiedzi są w pełni anonimowe i zostaną przedstawione w zbiorczych zestawieniach lub formie uniemożliwiającej identyfikację rozmówcy.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Informacje podstawowe

M1. Nazwa LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M2. Funkcja sprawowana przez respondenta (do uzupełnienia przez badacza)

M3. Siedziba LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M4. Rok utworzenia LGD:

M5: Respondent to reprezentant: ☐ mieszkańców ☐ przedsiębiorców ☐ NGO

M6. Zakres interwencji, jaki miał być realizowany w ramach uzyskanych środków (zaznaczyć wszystkie realizowane cele):

☐ przygotowanie lokalnej strategii rozwoju (wsparcie przygotowawcze)	☐ koszty bieżącej działalności	☐ rewitalizacja społeczno-gospodarcza
☐ wsparcie przedsiębiorstw	☐ wsparcie tworzenia inkubatora przedsiębiorczości	☐ działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (aktywizacja)
☐ animacja społeczności lokalnej (wzmacnianie potencjału społeczności)	☐ rozwój gospodarki społecznej	☐ poprawa i rozwijanie infrastruktury
☐ usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	☐ inne, jakie?	

ii. Organizacja LGD

1. Poza zespołem pracowników LGD (biurem) ważnym ciałem jest Rada LGD:

- a. Jak częste są posiedzenia Rady? Czy częstotliwość ta zmieniła się ze względu na wdrażanie instrumentu RLKS? Jeśli tak, czy miało to jakiś wpływ na zdolność decyzyjną (frekwencja, kworum do podejmowania decyzji, itp.)
- b. O jakich sprawach, również tych wynikających z uregulowań wewnętrznych LGD, Rada obecnie decyduje (także poza oceną i wyborem projektów)? Jakie inne sprawy powinna opiniować lub o nich decydować?
- c. Czy obecni członkowie Rady brali udział w tworzeniu LSR?
- d. W jakim stopniu Rada może wpływać na kierunek i rodzaj podejmowanych działań?
 - i. W jakich sprawach instrument RLKS pozostawia swobodę decyzyjną LGD?

2. Czy pod wpływem współpracy w ramach LGD poprawiła się komunikacja i zacieśniła się między aktorami wpływającymi na lokalny rozwój? Co się zmieniło?

iii. Wdrażanie LSR

3. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?

4. Czy cele LSR są nadal aktualne?

- i. Jakie cele już udało się osiągnąć?
- ii. Czy są takie cele, których nie udało się dotąd osiągnąć – jakie? Dlaczego?
- iii. Jeśli nie wszystkie cele są aktualne - co spowodowało, że straciły aktualność?

5. Na jakim etapie wdrażania LSR jest Państwa LGD? Co już udało się zrobić, a co jeszcze przed Państwem?

- a. Czy, niezależnie od etapu, udało się Państwu osiągnąć przyjęte wskaźniki? Jeśli tak, co przyczyniło się do tego sukcesu? Dopytać o wpływ takich cech jak:
 - i. sprawność organizacyjna LGD;
 - ii. trafność wskaźników – proszę podać przykłady takich wskaźników, których trafność była niska.
- b. Czy są jakieś wskaźniki, których osiągnięcie może być zagrożone?
 - i. Jeżeli tak, proszę wskazać które?
 - ii. Co spowodowało trudność w ich osiągnięciu? Tu w szczególności dopytać o:
 1. trafność wskaźników (jeśli tak – proszę podać przykład wskaźnika, który jest nietrafny);
 2. trafność diagnozy, na której opierała się LSR
 3. sprawność organizacyjna LGD; kompetencje pracowników; tempo i organizacja pracy (w tym Rady LGD),
- c. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?

6. Czy postawione cele można było osiągnąć lepiej, szybciej, łatwiej, gdyby zastosowane były inne rozwiązania? Jakie musiałyby to być rozwiązania?

- a. Jakie mechanizmy, powiązania, regulacje w szczególności przyspieszały wdrażanie LSR?
- b. A jakie mu przeszkadzały?
- c. Jakie wcześniejsze doświadczenia LGD wpływają na typ, zakres i łatwość wdrażania działań na rzecz rozwoju lokalnego?

7. Co P. zdaniem utrudnia wdrażanie LGD? Proszę podać przykłady konkretnych problemów, których P. doświadczyliście:

- a. Po stronie LGD
- b. W związku ze współpracą z JST?

8. Jak – pod wpływem wdrażania RLKS – zmieniło się LGD i wyobrażenia Państwa o tym, czym ona jest?

- a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?

- i. Czy pod wpływem wdrażania RLKS zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jak oceniono wzrost/spadek/stagnację poziomu aktywności?
 - b. Jak wdrażanie LSR wpłynęło na komunikację między partnerami działań lokalnych?
 - c. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 9. **Jakie zmiany należy wprowadzić, aby usprawnić wdrażanie LSR?**
 - iv. **Rezultaty działań**
- 10. **Jak –według P. wiedzy – realizacja LSR wpłynęła na kierunek i tempo zmian na obszarze LGD?**
 - a. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?
 - b. Czy przyjęte wskaźniki pozwalają na włączenie grup narażonych na wykluczenie społeczne? Dlaczego?
 - c. Jak zmienia się potencjał turystyczny obszaru LGD?
 - d. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
 - i. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
 - e. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
 - f. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?
- 11. **Jak – pod wpływem wdrażania LSR– zmieniła się LGD i wyobrażenia mieszkańców o tym, czym ona jest?**
 - a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?
 - i. Czy zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jaka jest podstawa oceny tej zmiany (lub jej braku)?
 - ii. Jakie inne działania (niezależnie od wdrażania LSR) wpływają na aktywność mieszkańców?
 - b. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 12. **Czym jest według P. „zrównoważony rozwój” – czy cele LSR sprzyjają osiągnięciu tego stanu? Dlaczego?**
 - a. Jakie obszary tematyczne należy zaplanować dla RLKS, żeby stanowiły odpowiedź na lokalne wyzwania i jednocześnie mogły być realizowane na poziomie LGD?
 - b. Które cele obecnie sformułowane w LSR P. zdaniem wpłyną najbardziej na kierunek działań w kolejnych latach?
 - c. Czy przyjęte rozwiązania dotyczące wdrażania LSR będą miały wpływ na kierunek rozwoju powiatu w przyszłości? Na czym będzie polegał ten wpływ – jakie działania i rozwiązania przyjęte obecnie mogą mieć długofalowe (pozytywne lub negatywne) konsekwencje?
 - d. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany? Co należałoby poprawić?
- 13. **Czy dla realizacji celów LSR niezbędne jest rozszerzenie finansowania o środki z RPO?**